

listy

Ročník 17 / Cena 38 Kč

7-8

2 0 1 0

SLOVÁKOV A ČECHOV, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Populárna premiérka bez politickej sily Martin Antal ■ **Talent, čo ocenila aj Praha** Jozef Leikert

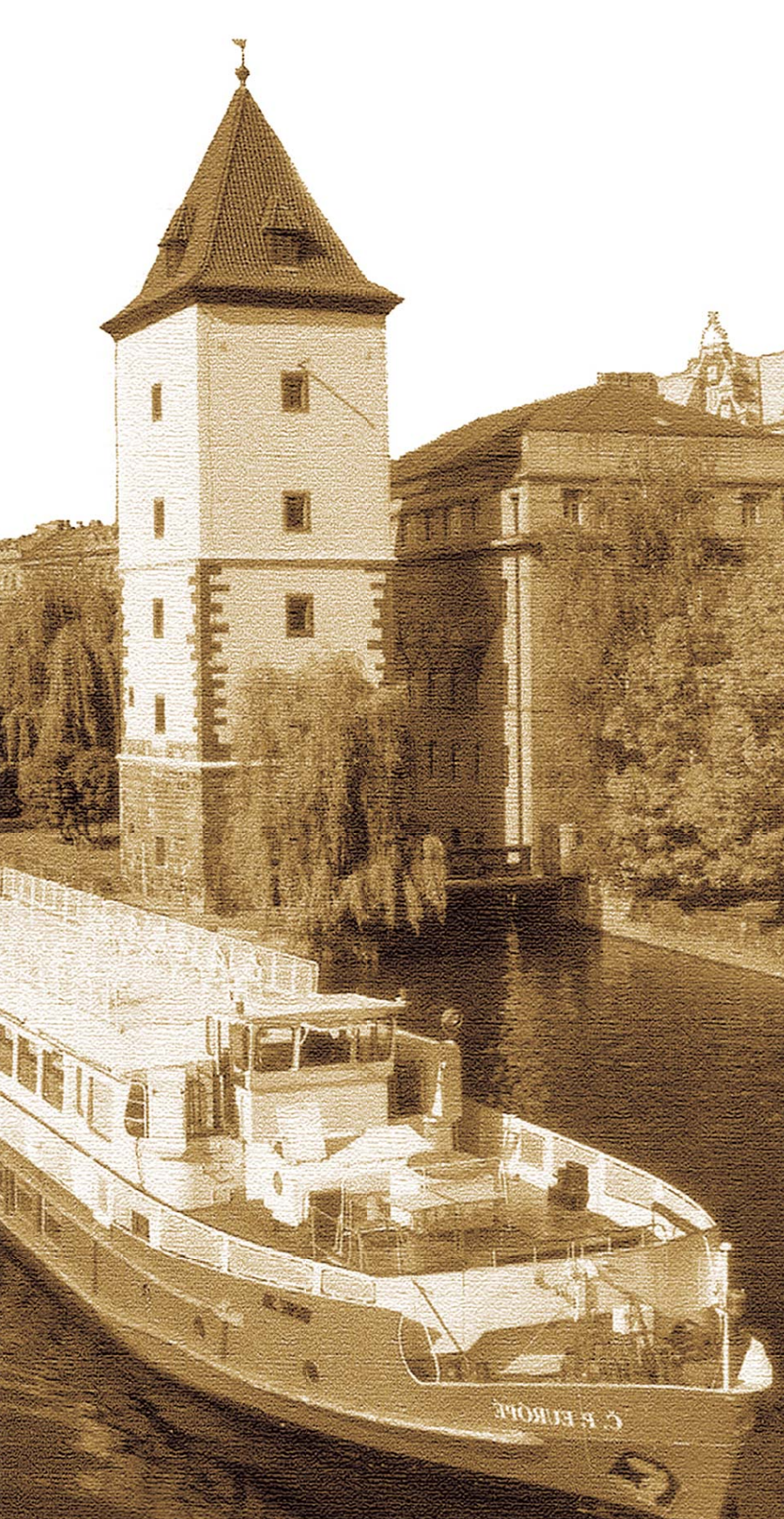
Azerbajdžan – kráľovstvo ropy a slnka Martin Guzi ■ **Nebe ve 21. storočí** Olga Vlčková

Valašsko, Slovensko a bryndza Helena Nosková ■ **Moderní člověk a plnost lidství** Jakub Trnka

Čo nesieme a odovzdáme – rozhovor s Mirou Nábělkovou Ján Chovanec

Šimovy animační orgie Lenka Stavreva ■ **Pošla by ja pošla, do tej Ameriky...** Peter Šoltés

Dobré jedlá Jozef Gárik ■ **Modrá stránka** program ■ **Oriešok** príloha

SLOVENSKO-ČESKÁ SPOLEČNOST

v spolupráci s ďalšími spolkami
touto cestou ďakuje všetkým
sponzorom, spoluorganizátorom,
účinkujúcim, účastníkom
a v neposlednom rade Úradu pre
Slovákov žijúcich v zahraničí,
Ministerstvu kultúry ČR a hl. m. Praha

za podporu

**Tradičnej plavby
lod'ou po Vltave,
konanej pri príležitosti
66. výročia
Slovenského národného
povstania
a
65. výročia
ukončenia 2. svetovej
vojny**

v rámci

Česko-Slovenských dní
a Slovenských dní v Českej
republike.

Tešíme sa na ďalšiu spoluprácu
a stretnutia s vami
na našich akciách.

Generálny partner:

Hlavní partneri:

Mediálny partner:

Partneri:

Hlavný mediálny partner:

Slovenské národné povstanie po 66 rokoch

Aj toho roku vyplával parník k 66. výročiu Slovenského národného povstania. Jeho hlavným organizátorom sa minulý rok stala Slovensko-česká spoločnosť, nový slovenský národnostný spoločenstvo, združujúci hlavne mužskú časť slovenskej populácie v ČR. Hlavným spoluorganizátorom zostal Klub slovenskej kultúry spolu s Dokumentačným a muzeálnym strediskom slovenskej menšiny v ČR, Historickou skupinou priamych účastníkov SNP, Českým svazem bojovníkov za svobodu a s ČSOL. Spoluorganizátormi sa už pred rokmi stala Ruská tradícia, Ukrajinská iniciatíva a Spoločnosť priateľov Ukrajiny. V posledných rokoch záujem o slávnostnú plavbu loďou po Vltave veľmi vzrástol. Zúčastňujú sa ho nielen pamätníci, staršia a stredná generácia, ale i mladí. Do roku 1989 bol parník k SNP počínom ÚV KSČ. Prostredníctvom vtedajšieho Klubu slovenskej kultúry ho organizoval každým rokom koncom augusta. Bola to dávna tradícia, ktorá vznikla v roku 1949, prevzatím kulís inej, neformálnej a veľmi obľúbenej tradície. Tou bola júnová plavba parníkom po Vltave. Pre Slovákov túto plavbu v Čechách každoročne pripravovala Česko-slovenská spoločnosť. Spomínaná tradícia vznikla na sklonku 20. rokov v minulom storočí. Prerušila ju druhá svetová vojna. V roku 1946 ju Česko-slovenská spoločnosť obnovila ako plavbu česko-slovenskej vzájomnosti. Uskutočnila sa ešte v júni roku 1948. Koncom augusta 1949 prvý raz vyplával parník k oslave SNP. Bol pokračovaním zasadania Slovenského výboru v Československu. Zúčastnila sa aj sovietska delegácia, súčasne pozvaná na oslavu 5. výročia SNP. Oslavy začali 26. 8. 1949 a trvali desať dní. Prvá časť slávnosti

prebehla vo Vysokých Tatrách za neprítomnosti českých politikov. Potom na pozvanie českých politikov prišla sovietska delegácia do Prahy, kde k oslavám SNP vyplával parník s českými a slovenskými politikmi a sovietskou delegáciou. Činnosť Česko-slovenskej spoločnosti bola utlmená v roku 1951 a v roku 1954 musela zaniknúť. Svoj júnový parník česko-slovenskej vzájomnosti už nikdy neobnovila. V rokoch tzv. normalizácie sa organizovania plavby SNP ujal Klub slovenskej kultúry, prostriedkami prispieval Ústredný výbor KSČ. Preto plavba prestala byť na dlhé roky spontánnou pripomienkou SNP. Stala sa určitým politickým aktom. Až v roku 2004 na slávnosti sa podarilo vrátiť SNP jeho skutočný historický význam vo Valdštejskej záhrade v Prahe. Oslava sa konala pod záštitou vtedajšieho predsedu Senátu ČR Petra Pitharta a stala sa otvorenou pripomienkou významnej historickej udalosti, akou Slovenské národné povstanie je. Tohoročná plavba sa konala pod záštitou predsedu vlády ČR P. Nečasa a predsedníčky vlády SR I. Radičovej a za prítomnosti slovenského veľvyslancu P. Brňa, svojou účasťou ju poctil minister zahraničia ČR K. Schwarzenberg, námestník MZV ČR V. Galuška, vojenský pridelenec z krajín spojených armád a krajín zúčastnených v povstaní a ďalší významní českí i slovenskí politici. Plavba po Vltave bola príjemnou a neformálnou pripomienkou 66. výročia Slovenského národného povstania, ako rešpektovaného historického aktu boja demokratických síl proti fašizmu.

Helena Nosková
Autorka je historička

Obsah

Populárna premiérka bez politickej sily	2
Martin Antal	
Návrat ke kořenům	4
Eva Wankeová	
...tejto by bola skutočne škoda	6
Ján Chovanec	
Talent, čo ocenila aj Praha	7
Jozef Leikert	
Azerbajdžan – kráľovstvo ropy a slnka	8
Martin Guzi	
Nebe ve 21. stolytí	10
Olga Vlčková	
Historická blamáž alebo biznis desaťročia? ..	12
Marián Babic	
Valaško, Slovensko a bryndza	15
Helena Nosková	
Moderní člověk a plnost lidství	18
Jakub Trnka	
Čo nesieme a odovzdáme – rozhovor	20
Ján Chovanec	
Slovenčina a čeština v kontakte – úryvok ...	23
Mira Nábělková	
Kde bola v Žiline Dadanova knihtačiareň ...	24
Peter Štanský	
Šimovy animační orgie	26
Lenka Štavreva	
Pošla by ja pošla, do tej Ameriky... ..	28
Peter Šoltés	
Lukášove premyslené momentky	30
Ján Chovanec	
Dobré jedlá	32
Jozef Gárik	
Národy z pohľadu prvých kontaktov	34
Helena Nosková	
Oriešok – detská príloha	

listy

LISTY Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Vydáva Klub slovenskej kultúry v spolupráci so Slovensko-českou spoločnosťou a s DOMUS SM v ČR. Sídlo redakcie: Vocelova 3, 120 00 Praha 2. ■ **Šéfredaktor:** PhDr. Radovan Čaplovič, tel.: 724 025 170 ■ **Redakcia:** Ján Chovanec ■ **Redakčný kruh:** | Mgr. Martin Guzi | Prof. PhDr. Jozef Leikert, PhD. | PhDr. Slavomír Michálek, DrSc. | PhDr. Helena Nosková, CSc. ■ **e-mail:** listy.ksk@seznam.cz, rcaplovic@gmail.com ■ Rozširuje Klub slovenskej kultúry a Česká pošta, s. p. ■ Časopis Listy si môžete prečítať aj na webových stránkach: www.klubsk.net ■ **LISTY vychádzajú vďaka podpore MK ČR a ÚSŽZ** ■ **Jazyková úprava:** Mgr. Eva Wankeová | Mgr. Jarmila Wankeová ■ **Grafická úprava:** Filip Kulhánek ■ **tlač:** TIGR, spol. s r. o. ■ Registrácia vydavateľa časopisu LISTY – Klubu slovenskej kultúry: MK ČR 6584 ■ ISSN 1213 – 0249 ■ Cena za jeden výtlačok je 20 Kč | Cena dvojčísľa je 38 Kč | Ročné predplatné 240 Kč prijíma KSK na adrese redakcie ■ Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú ■ Akékoľvek rozširovanie celku aj častí textov v elektronickej alebo v papierovej verzii podlieha schváleniu vedenia KSK ■ **Foto na obálke:** Z cyklu Ravisement 2008, Lukáš Catera

Populárna premiérka bez politickej sily

■ Martin Antal

Slovenskej vláde doteraz predsedali silní muži. Niekedy silní už nastúpili, niekedy sa k svojej sile len prepracovali. A skoro vždy svojím pôsobením polarizovali verejnosť – časť ich zbožňovala, časť zahrabávala pod čiernu zem. Prvým ponovembrovým slovenským premiérom sa stal komunista Milan Čič. Bol populárny, presedlal od KSS k revolučnému VPN, no nestačilo to. Po polroku ho vystriedal prvý skutočne silný premiér Vladimír Mečiar. Jeho štýl vládnutia, populizmus a neštandardné metódy hraničiace s absolutistickým režimom, poznamenali život Slovenska na dlhých osem rokov a podpísali sa pod neprijatie krajiny do NATO.

Trojnásobné panovanie „Superslováka“, ako ho vtedy prezývali, prerušili v krátkych epizódach Ján Čarnogurský a Jozef Moravčík. Obaja boli pri moci príliš krátko, aby sa stihli výraznejšie zapísať do dejín. Potom už prišli roky panovania Mikuláša Dzurindu. Kým v prvom volebnom období najmä naberal politické skúsenosti a držal na uzde nesúrodú koalíciu, v druhom už vládol pevnou rukou a prekvapivými politickými ťahmi. Po ôsmich rokoch ho vymenil ďalší silný muž – Robert Fico a nikto neveril, že je to len na štyri roky.

Nemožné sa však stalo skutkom. Pravica nečakane porazila v júnových voľbách Smer-SD a jeho satelity a do premiérskeho kresla si prvýkrát v slovenskej histórii zasadla žena. Iveta Radičová.

Dnes už najdôveryhodnejšia slovenská politička by si však mohla pripísať aj iný, neoficiálny titul. Politicky totiž predstavuje najväčšiu nášľapnú mínu súčasnej pravicovej vlády. Hoci celá koalícia sa politicky i personálne nápadne ponáša na druhú vládu Mikuláša Dzurindu, inštalovanie predsedu vlády akoby z oka vypadlo prvému Dzurindovmu kabinetu.

Kým druhá Dzurindova vláda sa počas troch rokov existencie potýkala s menšinovým postavením, sanovaným dodnes nevyvetlenou podporou zo strany rôznych prebehlíkov, zásadným problémom tej prvej bola práve osoba premiéra.

Mikuláš Dzurinda bol v roku 1998 jedným z najpopulárnejších politikov, nemal však za sebou skutočnú politickú silu. V rodnom KDH sa mu napriek nezanedbateľnej podpore dlhodobo nedarilo poraziť otca a zakladateľa hnutia, Jána Čarnogurského. Päť opozičných strán sa však rok pred voľbami rozhodlo spojiť do koalície s názvom SDK, ktorá sa pár mesiacov pred voľbami kvôli Mečiarovej novele volebného zákona musela zmeniť na politickú stranu. Vstúpilo do nej 150 predstaviteľov všetkých piatich materských strán a jej predsedom sa stal práve Dzurinda, dovtedajší hovorca päťkoalície. Keďže SDK bola najsilnejšou „stranou“

z novej vládnej štvorky, práve jej predseda sa stal novým slovenským premiérom.

A tu sa začali ťažkosti. SDK nebola stranou v pravom slova zmysle, jej politika závisela od piatich materských subjektov, ktoré právom očakávali, že po voľbách sa SDK opäť stane päťkoalíciou. Dzurinda teda na „veľkých“ koalíčných radách vystupoval ako politický líder SDK i celej vládnej koalície, no potom si musel ísť pýtať mandát na svoje kroky od predsedov piatich materských subjektov SDK. Po roku improvizácie Dzurinda pochopil, že takto sa vládnuť nedá – a založil svoju vlastnú stranu SDKÚ, v ktorej mal a dodnes má jediné a rozhodné slovo.

Príbeh Ivety Radičovej je podobný, len ešte pikantnejší. Sociologička so zrejším politickým backgroundom oficiálne vstúpila do veľkej politiky ako ministerka práce v druhej Dzurindovej vláde. Vo voľbách v roku 2006 dostala najviac preferenčných hlasov v rámci SDKÚ-DS, hoci ani nebola jej členkou. Vstúpila do strany, stala sa jej podpredsedníčkou a čakala na svoju príležitosť. Dočkala sa však tej, ktorú si vôbec neželala – priamej voľby prezidenta v roku 2009.

Kandidatúra bola od začiatku Dzurindovým dielom a Radičová sa jej tvrdo bránila.

Nakoniec však zrazila podpätky a ako kandidát celej opozície vyrazila do vopred prehrateho boja s opätovne kandidujúcim Ivanom Gašparovičom. Hoci sa senzácia nekonala, Radičová získala slušnú podporu a vyše milióna hlasov jej dávalo nádej na nový politický začiatok. Mnohí očakávali, že jej Dzurinda ponúkne funkciu volebnej líderky SDKÚ-DS do parlamentných volieb. Majster zákulisných hier však nerozohral prezidentskú partiu na to, aby mu v strane vyrástol neželaný konkurent. Jednoducho oznámil, že volebným lídrom bude on a hotovo. A definitívnym klincom nového politického začiatku Radičovej sa stal podľa mnohých vopred pripravený škandál v parlamente, keď v zmätku zahlasovala za svoju stranicku kolegyňu a zložila poslanecký mandát. Jej akcie klesli na minimum.

V januári však dal jej reinkarnácii nečakanú šancu protivník z opačného brehu. Robert Fico v snahe prekryť kauzy zbabraného diaľničného mýta či obchodu s emisiami vytiahol zo šuplíka materiály o financovaní SDKÚ-DS a začal tvrdo útočiť na Dzurindu. Ten reagoval nečakaným ťahom – oznámil, že sa vzdáva miesta na kandidátke a ponúkol funkciu volebného lídra spolustranikom. Predsedom strany však ostal naďalej.

Členovia SDKÚ-DS si teda svojho volebného lídra vybrali medzi Radičovou a exministrom financií Ivanom Miklošom. Rozhodli sa pre populárnejšieho z tejto dvojice a Radičová dostala novú šancu. Opäť to však bola šanca veľmi obmedzená. Pokiaľ by SDKÚ-DS skončila v opozícii, ako sa vtedy všeobecne predpokladalo, Dzurinda by spravil z volebnej líderky obetného baránka a Radičová by skončila, tentokrát už definitívne. Šťastie sa však na pravicu usmialo a Radičová mohla začať vyjednávať o novej vláde.

Práve po konštituovaní kabinetu mala novo-počená premiérka jedinečnú príležitosť pokúsiť sa o skutočnú politickú moc. Vtedy mohla a mala hodiť Dzurindovi rukavicu a vyzvať ho na otvorený súboj o predsednícke kreslo v SDKÚ-DS na novembrovom kongrese. Pravdaže, musela by pre to urobiť kus práce – obehnúť štruktúry, nájsť si silných spojencov a porozhadzovať niekoľko „cukrikov“, ktoré môže členskej základni ponúknuť z titulu svojej funkcie. Nič z toho sa však Radičovej nechcelo – jej nechúť k práci vo vnútri strany je v SDKÚ-DS všeobecne známa a do konfliktu s Dzurindom sa zjavne bála ísť, aby neprišla v rámci odvety aj o premiérsku stoličku. Prenechala preto pries-

tor svojmu predsedovi a ten ho náležite využil – upevnil svoju moc v strane a dal všetkým najavo, že on je ten, kto rozhoduje o politickej budúcnosti nominantov SDKÚ-DS.

Odvtedy má Slovensko premiérku s mimoriadne slabým politickým mandátom. Jej „piesoček“ je obmedzený na vetovanie niektorých nepopulárnych opatrení, čo počas prvého polroka aj niekoľkokrát využila. Samozrejme, ťaží z toho jej popularita. Po desiatich rokoch Ficovho kráľovania má Slovensko nového najdôveryhodnejšieho politika. Radičovej ťahy „na ochranu“ voličských vrstiev pred reformami pripravovanými jej vlastnými ministrami dobre dopĺňa jej vystupovanie vo svete. Pred občanmi tak získava body, no na skutočnú veľkú politiku má dosah oveľa menší. Zásadné rozhodnutia, týkajúce sa koalície, sa rodia na Dzurindovom stole.

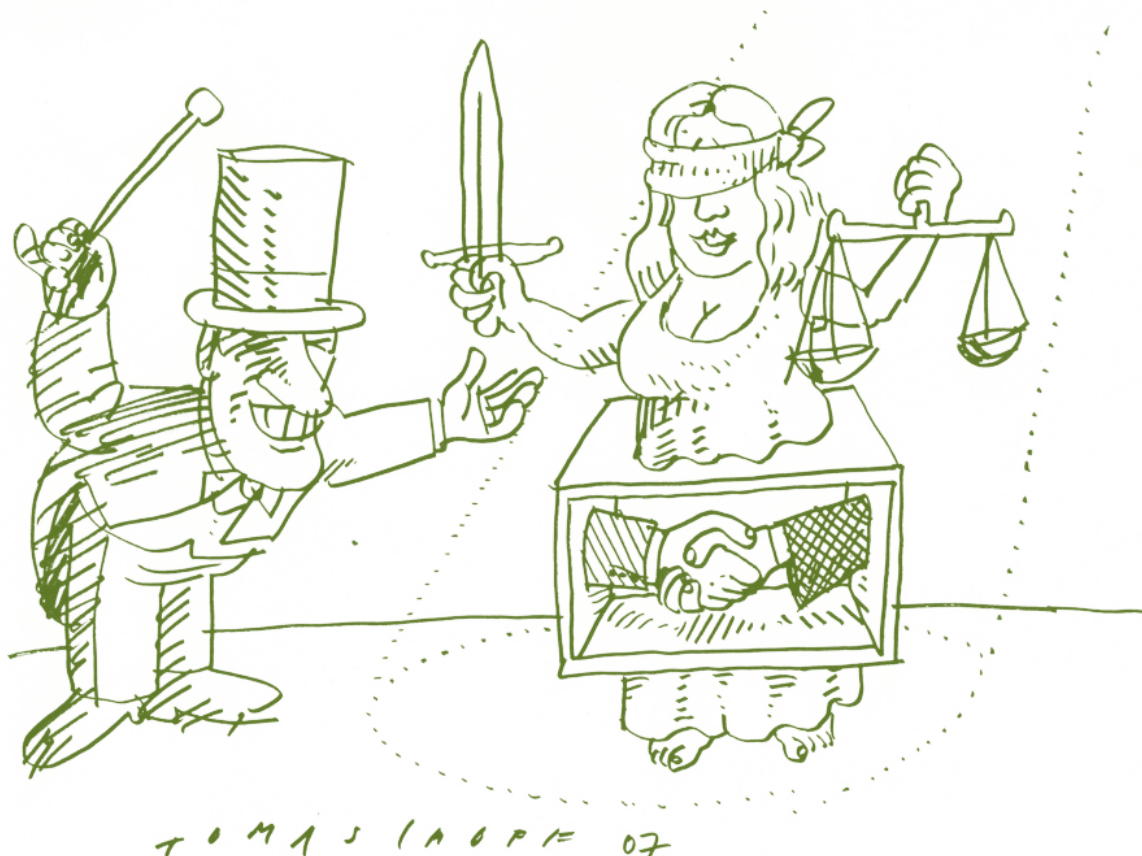
Otázka je, ako sa môže tento stav vyvinúť. Animozita medzi Radičovou a Dzurindom je verejným tajomstvom. Bude chcieť premiérka vládnuť „naozaj“, teda opierajúc sa o skutočnú politickú moc v podobe vlastnej, sebe lojálnej a dostatočným počtom poslancov disponujúcej strany? Potom má len dve možnosti – už spomenutý súboj s Dzurindom, na ktorý už najvhodnejší čas

premeškala, alebo založenie vlastnej novej strany, ktorá bude za ňou bezvýhradne stáť. Do tejto strany by teoreticky mohli prebehnúť jej blízki poslanci – z dvadsaťosmčlenného poslaneckého klubu SDKÚ-DS je ich približne polovica. Bude to však strana nová, nepreverená voľbami a taká veľkú politickú moc nedáva – pokiaľ sa náhodou nestane okamžite preferenčným lídrom. Radičovej to však nehrozí – jej nový subjekt má šancu na približne polovičné preferencie SDKÚ-DS, teda na asi 7 – 8 percentnú podporu.

Status quo však zrejme dlho nevydrží. Stačí jeden naozaj vážny problém, kde sa Dzurinda a Radičová ocitnú na opačných stranách a začne sa hra kto z koho. Karty sú rozdane jasne – na jednej strane chladnokrvný, vypočítavý, v politických intrigách neobyčajne podkutý Dzurinda, za ktorým stojí reálna politická sila – a na druhej emotívna, niekedy mierne hysterická Radičová, opierajúca sa len o efemérnu podporu verejnosti. Kto bude mať v tomto boji navrch, je jasné už teraz.

Autor je novinár
Kresba Jan Tomaschoff

Návrat ke kořenům

■ Eva Wankeová

S Lubomírem Smatanou se donedávna posluchači pravidelně setkávali na vlnách Českého rozhlasu. Po otci Slovák (o čemž vypovídá měkkčící čárka nad L), po matce Čech se, jak říká, narodil na východě a studoval a žil na západě. V letech 2006 – 2010 byl zpravodajem Českého rozhlasu na Slovensku. Do rádia se dostal díky konkurzu, který absolvoval v půjčeném saku a kravatě koupené v second handu. Protože ve své funkci zpravodaje skončil poměrně nedávno, připadalo mi jako dobrý nápad reportéra pasovat do role zpovídání.

Jaký byl, Lubomíre, Váš první kontakt se Slovenskem a jak se setkali Vaši rodiče?

No, na Slovensku jsem se narodil. Ve Snině, na východě, což jsou čtyři kilometry od hranice s dnešní Ukrajinou. Otec maminku polapil coby voják základní vojenské služby, když sloužil v Čechách a ta se tam s ním potom odstěhovala. Vyprávěla mi, jak to tenkrát bylo. Přijela v minisukni, drdol à la Marta Kubišová. Vystoupila v Kuzmicích na nádraží, tam stály ty tetky v černých šatech a šátcích. Rozumíte asi, jaký to byl šok. Tak takhle to se mnou tam na tom východě začalo. Jsem ročník 67 a když přišli Rusové, tak matka coby Češka usoudila, že se nacházíme v dost nebezpečné zóně. Bála se, že by vesnici mohli připojit k Sovětskému svazu, takže mě jako jednoletého sebrali a odjeli jsme. Postupně jsme se stěhovali víc na západ a otec dnes bydlí až v Krušných horách. Dá se tedy říct, že jsme to tak tak ubrdzili, aby jsme zůstali v Čechách.

Co předcházelo tomu, že jste zakotvil v instituci, jakou je Český rozhlas? Pokud mám správné informace, vystudoval jste agronomii a chemii...

Je ze mě cosi jako učitel v záloze. Agronomii jsem vystudoval na střední škole, ale v praxi nikdy nedělal. Na vojnu se mi nechtělo, bylo potřeba takřikajíc upíchnout se na nějakou vysokou školu. Na zemědělskou univerzitu mě nevzali, ale podařilo se mi dostat se na pedagogickou fakultu. Z té mám vystudovanou biologii a chemii. A zachránilo mě to před vojenskou službou. Nakonec jsem ale stejně dostal modrou knížku. Po škole pak následovala různá zaměstnání, v létě byl ze mě průvodce cestovní kanceláře, v zimě zas bylo trochu toho flákání. Nějaký čas jsem byl v Indii. Chvilí mě taky živilo překládání vagónů a vození humanitární pomoci do Srbska. Bylo toho hodně. Potom ale moje

tehdejší přítelkyně usoudila, že bych měl mít stále zaměstnání. Už ji nebavilo platit složenky. No a tenkrát se zrovna konal konkurz do Českého rozhlasu Plzeň. Tak jsem se přihlásil a ono to vyšlo. Zalíbily se jim asi mé zkušenosti nicnedělání.

Dávno předtím, než jste se stal zpravodajem na Slovensku, jste si jako student plzeňské pedagogické fakulty poprvé vyzkoušel mikrofon v roli sametového revolucionáře. Měl jste pro to nějaké předpoklady, třeba disidentské, nebo to byla další náhoda?

Žádné předpoklady nemám a to mi vydrželo dodnes. Nejspíš to bude tím, že mi vyhovuje pozice v opozici. Jsem totiž skeptik, rád s každým polemizuju a snažím se jaksí najít vadu na kráse. V mládí mě ovlivňovalo volnomyšlenkářství, jako americká beatnická literatura a „politicky nekorektní“, „závadná“ muzika. Jediný režim, který mi nevadí, bude asi ten pitný.

Kdo Vám potom dal echo, že Český rozhlas hledá zpravodaje na Slovensku a na základě čeho Vás vybrali tentokrát?

Ten konkurz byl vyhlášen pouze pro slovenské novináře, ale já se o něm z nějakého

zápisu dozvěděl. Napsal jsem dopis šéfredaktorovi i řediteli rozhlasu a tvrdil tam, že nejlepším zpravodajem na Slovensku bych byl já. V tom dopise vysvětluji, že mám potřebný nadhled, protože nejsem takzvaně zaháčkovaný v tamních strukturách – no a oni mě pozvali. Konkurz se odehrával v Bratislavě a já ho vyhrál. Co asi zavázilo, byly mé zkušenosti z rozhlasového prostředí plzeňské redakce i Radiožurnálu. Bylo mi celkem jasné, jaké budou požadavky na tuto práci.

Jak to bylo s Vaší orientací v novém prostředí? Šlo to rychle? Pomáhali Vám slovenští kolegové anebo jste naopak pocítil rivalitu?

Ačkoliv je Slovensko malá země a konkurence by tam měla být silnější, rivalitu vůči své osobě jsem necítil. Zahraňiční novinář má většinou kdekoli, tedy i na Slovensku, ihned dobré postavení. Váží si ho a je logicky považován za hráče první ligy. A taky si myslím, že česká média mají na Slovensku lepší zvuk, než ta místní.

Slovensko jsem za tu dobu sjezdil křížem krážem, navštívil každý okres, projel spoustu vesnic, ale protože je to hornatá

krajina, všechny doliny fakt navštívit nestihnete. Myslím si, že teď už mám o této zemi dost velké povědomí, třeba i trochu větší, než někteří domorodí novináři, kteří sedí doma nebo v kancelářích a nikam se nedostanou. Nemají pro to nastaveny pracovní podmínky.

O Čechách na Slovensku existují jakési mýty. Setkal jste se s tím také?

Jenom s tím, co mi říkali místní lidé. Například že Češi nerozumí slovensky. Není tomu tak. Tři sta tisíc Slováků žije v České republice a v Čechách se přece úplně běžně používá slovenština. Často ji slyšíte v Českém rozhlase a v České televizi. Vždyť oba zpravodajové, které má na Slovensku Česká televize, jsou Slováci (Laco Kerekeš, Olga Baková; pozn. autorky) a i v Maďarsku působí slovenský reportér.

Všechny statistiky pak vyvrací další takový mýtus, a to ten, že v Tatrách umírá nejvíce českých turistů. Češi jsou až na třetím místě. Podle mě to víc poukazuje na to, kolik lidí a odkud do těch hor vlastně jezdí. Statistika tu kopíruje národnost.

Dá se říci o Slovensku, že je to reportérský ráj? Nabízí více zajímavých témat než Česko?

Určitě ano, protože Slovensko je národnostně pestřejší. To si Češi nedovedou představit, když tam jedou tak nějak „povrchně“ jako turisté. Neslyší tu maďarštinu, rusínštinu. Taky folklór je mnohem lépe zachován. Je to země rozmanitá, co nížina, to většinou i řeka. A za Bratislavou, hned za hlavním městem, Karpaty! To v Čechách fakt nenajdete. U Prahy nejsou hory, kam bychom mohli jít lyžovat. V Bratislavě se někdy dá sjet na lyžích až k tramvaji a ta vás pak hodí do centra. Inspiraci jsou jak hory, tak i bačové... Kdypak v Čechách medvěd napadne lesníka? Kdy vici roztrhají stádo ovcí? A navíc ta shengenská hranice, což je fenomén sám o sobě. Setkáte se tam s pašováním, převaděči... Anebo přetrvávající slovensko-maďarský spor, to je taky vděčné reportérské téma.

Svůj pracovní pobyt jste završil knihou Jánošáci s těžkou hlavou, která se stala bestsellerem. Ač název vypovídá o opaku, jedná se o knihu veselou...

Měla by být napsaná vtipně, tak, aby se čtenář nenudil a taky se něco dozvěděl. Nejsem nějaký mravouk. V rozhlase bylo taky potřeba psát texty poutavě, aby se

to dalo poslouchat. Tak se mi to snad po té praxi povedlo. Na druhé straně je pravda, že Slováci mi připadají víc trdomyslní, víc věci prožívají, jsou více zadumání. Souvisí to podle mě s tím, že je to národ mladý, po celá staletí byl utlačován, a to se nějak odrazilo v národní mentalitě. A navíc, třeba taky slovenský smutek je jiný. U nás v Čechách je smutek takový rozbředlý. Ten slovenský mi připadá silnější, opravdovější. Nevím proč.

Jako reportér v terénu jste třeba zažil i nějakou krušnou chvíli. Máte takovou, při které Vám stékal pot po zádech?

Tak třeba když jsme natáčeli s Karolem Polákem a nějak jsem neměl na co... Hodně jsem s ním chtěl udělat rozhovor. Jeho hlas si každý okamžitě vybaví, bylo to pro mě dost důležité. Tu schůzku jsme domlouvali dlouho, skoro měsíc. Nakonec se nám podařilo sejít se nad Bratislavským hradem, kde je jeho oblíbená vinárna. Protože jsem tenkrát vyráběl domácí víno, položím jednu láhev na stůl a říkám: „Tak začneme, pane Poláku.“ Sáhnu do tašky, vytáhnu diktafon, zalovím podruhé, abych vyndal mikrofon, no, a mikrofon tam nebyl. Bez toho to nešlo a já myslel, že se už nikdy nesetkáme. Polák to ale naštěstí přijal úplně bezproblémově, říkal, že má čas ještě druhý den, tak ať přijdu zítra. Prý se mu mnohokrát stalo něco podobného.

Líbí se mi taková ta Vaše příjemná sebeironie, co z Vás číší. Sám říkáte, že být občas za blbce taky není na škodu a že už se Vám to párkrát osvědčilo.

Pravda, tak kupříkladu, když jdu někam mezi lidi a oni mi začnou vyprávět všechno od začátku. Musím si to celé ještě jed-

nou poslechnout a tak dělám naivního. Tím pádem se mi ale víc otevrou a, to je pro reportéra důležité. Autentičnost. Takže není dobré přicházet s tím, že všechno vím.

Pokud byste měl možnost odjet zase pracovním na Slovensko, jak byste se k tomu postavil?

Hned bych odjel znovu. Samozřejmě.

(Lubomíra Smatanu ve funkci vystřídal novinář Vojtěch Berger; pozn. redaktorky)

Lubomír Smatana vlastními slovy Redaktorem ČRo Plzeň jsem se stal v prosinci 2000, po řadě krátkodobých zaměstnání. Například ‚dřezmen‘ v hospodě U Rozvědčička, provázení turistů po Evropě a Blízkém východě, ale i izolace střech baráků. Dostal jsem se na Balkán díky rozvozu humanitární pomoci, taky se prostě jenom potuloval s batohem od Atlantiku po Bengálský záliv. Roky 2003 a 2004, to byla cesta do Pekingu. Bylo potřeba naučit Číňany, jak se dělá rádio. Moc se mi to nepovedlo, ale jinak z toho byla příležitost, jak celý rok informovat posluchače ČRo o pohybu mas v Říši středu. V Číně to tehdy byla spolupráce s ČT, týdníkem Respekt a časopisem Lidé a země, kam ostatně průběžně přispívám doposud. Studium biologie a chemie v mém případě proběhlo na Pedagogické fakultě ZČU v Plzni. Spoustu věcí se pak člověk naučí i na cestách. Bydlím v Přešticích, abych nemusel dýchat páchnoucí plzeňský vzduch a nejraději chodím po výletech. Manželka se jmenuje Eva. Pomalu se smiřuji s tím, že tady od roku 1967 tak nějak jsem.

Autorka je publicistka, foto archiv

... tejto by bola skutočne škoda

(hlboké úvahy z duše širokej)

■ Ján Chovanec

Besednice je podtitul knihy s prvým plným názvom Škoda knižke nerozpredanej ležať od Ivana Kadlečíka (1938), prozaika, esejistu, publicistu, hudobného nadšenca a odborníka, jedného z hlavných slovenských disidentov... ..veľa ďalších označení by sme mohli nájsť okolo jeho mena a diela. No dovoľím si predovšetkým označiť ho za človeka rozhladeného a vnímavého, človeka nefalšovanej sofistikovanej reflexie. Takým sa zdá byť aj vo svojej poslednej knihe vydanej predným slovenským vydavateľom Kolomanom Kertézsom Bagalom.

Vlastne mám pocit, že tento autor, je stále nedocenený. Pravdou je, že spoločnosť môže – vzhľadom na letiace roky – ťažko komukoľvek splatiť dlh vytvorený dlhými rokmi zákazu tvorby či obmedzovania slobody, čo sa v jeho prípade stalo. O to radšej som za každú jeho novú knihu. Je mi dôkazom, že vôľa človeka Kadlečíka je nezlomná, že prežije každý režim a ako čerešňa na torte vystúpi na vrchol slovenskej literatúry kniha, ktorej myšlienka dlho pretrvá. Knižka totiž, ako Ivan Kadlečík píše vo svojej poslednej publikácii, je najkrajšie teleso v kozme.

Zborník Kadlečíkových textov pod názvom Škoda knižke nerozpredanej ležať sa delí na tri časti. V prvej z nich čitateľ nájde predovšetkým úvahy k umeniu. I keď úvahám sa nevyhýba v celej „Škodaknižkenerozpredanej“. Sústreď sa tu tak na literatúru, ako aj na hudbu – čo je u Ivana Kadlečíka veľmi prirodzeným javom, predovšetkým J. S. Bach tu dostáva priestor – nevyhýba sa ďalšej dôležitej téme – jazyku; píše o kultúre vôbec. Druhá časť najnovšej Kadlečíkovej publikácie sa venuje najmä slovenským osobnostiam. Nejde o klasické medailóny, samozrejme, skôr ide o flexie, vypichnutie osobnosti v rámci konkrétnej historickej situácie, prípadne autor používa život, dielo alebo skutok konkrétnej osoby ako prostriedok ku kritike súčasného stavu. Ostatná, tretia kapitola Škodaknižkenerozpredanej, potom zahŕňa všeobecnejšie témy, venujú sa tak minulosti, ako aj prítomnosti. Kadlečík tu, ako aj v celom zväzku textov, posudzuje, porovnáva, analyzuje a je tiež schopný odsudzovať. Vo väčšine prípadov aj ako čitateľ, kvitujem, keď ide o kritiku médií, konzumu, straty hodnôt etc. Priznám sa ale, že ma

mierne mrzí skutočnosť autorovho nenačádzania pozitívnych objektov, projektov, osôb či čohokoľvek ďalšieho iného v dnešnom živote. Mám z celej knihy dojem, že je Ivan Kadlečík „lepšimi očami“ obrátený do minulosti a neústupne kriticky hľadí na dnešok. Nedá mi potom pýtať sa samého seba, či skutočne v tejto dobe nemáme aspoň kde-tu kvalitného autora či subjekt so skutočne ľudským charakterom. Jedinú aktuálnu a kvalitnú osobu, u ktorej sa autor kladne pozastaví, je snáď skladateľ, producent a hudobník Andrej Šeban. Tam je to ale vskutku bez debaty, pretože práve Šeban je muzikant úrovne Mariána Vargu, Milesa Davisa či Deža Ursínyho. Vzhľadom na autorom vyžadovanú vedomostnú rozhladenosť mi jednoducho chýba pár pozitívnych ohlasov na dnešnú tvorbu. A nemusí byť iba slovenská. Kadlečíkove texty v tejto knihe sú dvoj- trojstránkové, zväčša sa javia ako koncentrácie súboru slov (väčšinou) o jednej téme, živote, momente, situácii. Autor, mysliteľ, je rozprávačom trpezlivým, vysvetľujúcim, no i tak žiada čitateľa kultivovaného a vzdelaného. Vyžaduje a apeluje ako na orientáciu v tradíciách a rituáloch, tak potrebuje, aby percipient spolu s ním analyzoval tvorbu, dokonca aj konkrétne takty hudobného diela už spomínaného Bacha. No toho sa nie je treba ľakať. Zasadzuje ho (Bacha), prirodzene, do dobového kontextu, pripomína realie s ním sa viažucich udalostí. Všetko je to však nanajvýš príjemným čitateľským zážitkom a tiež dôvodom, prečo sa ku knihe stále vracáť. Škodaknižkenerozpredaná je schopná čitateľovi ponúkať mnohé a dlho.

Z pohľadu autora je prirodzené, že sa v publikácii zaoberá nadčasovosťou.

Pominuteľné je už dávno mimo hru. Predstavuje tu neobmedzené pôsobenie umenia, kde vedľa Bacha stavia Bergmana, Tarkovského alebo výborného poľského básnika a esejistu Zbigniewa Herberta. Píše o ich diele, svojim spôsobom vlastne oddeľuje zrno od pliev. Na začiatku 60. rokov písal Ivan Kadlečík ako študent slovenského jazyka a literatúry svoju diplomovú prácu u popredného slovenského jazykovedca Eugena Paulínyho. Písal ju o štylistike a slovo, slovo tvorba a vzťah ku slovu mu, prirodzene, zostali do dnešných dní. Slovo tvorbu a slovenskú slovnú zásobu taktiež nedáva na okraj svojich úvah. Pretože každé slovo je svet a život. Ak zanikne jedno slovičko, znamená to (jednu) smrť. Ivan Kadlečík ho zaniknúť nenechá, to je zjavné i v tejto knihe. Autor sa snaží myšlienkami obrátiť publikum smerom k hodnotám ďaleko od súčasného konzumu, zaujíma ho humánnosť, nie peniaze, duchovný rozmer, nie majetky; poukazuje na – už väčšinou mŕtvych – slovenských intelektuálov, mysliteľov, ozrejmuje ich vedomosti a diela, je kritikom takej formy pokroku, ktorá z Vianoc urobila orgie bezmyšlienkovitého obžerstva. Škoda knižke nerozpredanej ležať je kadlečíkovsky klasickou a nevyčnievajúcou prácou, no na slovenské literárne pomery je malým zázrakom. Keby som mohol, odporúčal by som do každej domácnosti jeden výtlačok, keby sa dalo, vzácní Slováci, akým Ivan Kadlečík nesporne je, by boli v rozhlasovom éteri každý deň. Avšak spoločnosť tomuto nepraje, takže iba knižke prajem, nech nie je nerozpredaná.

Autor je publicista

Talent, čo ocenila aj Praha

Osobnosti Slovenska

Jozef Leikert ■

Ján Cikker

(29. 7. 1911 – 21. 12. 1989)

hudobný skladateľ

Banská Bystrica s prekrásnym okolím, rodisko známeho slovenského hudobného skladateľa Jána Cikkera, poznačila i viaceré jeho hudobné diela. Cikkerovi predkovia (Zikkerovci) pochádzali z Viedne, ale jeho otec bol profesorom na gymnáziu v Banskej Bystrici. Tam sa zoznámil a neskôr zosobášil s Jánovou matkou, Slovenkou Máriou Psoťkovou. Syn sa im narodil v lete 1911, ale šťastie mladej rodiny netrvalo dlho, lebo prišla prvá svetová vojna a otec musel narukovať. Keď mal chlapec štyri roky, otec vo vojne padol a odvtedy starosť o výchovu syna a chod domácnosti zostala na pleciach mladej vdovy. Jánova matka bola šikovná žena, nadaná hudobníčka, v nešťastí využila svoj talent a stala sa učiteľkou hudby. Odvtedy aj jej syn ešte väčšmi žil vo svete hudby. V ich dome na hlavnej ulici uprostred mesta sa striedali žiaci, ozýval sa neustále spev a klavír a on celkom prirodzene sadal za klavír, leďva dočiahol na klávesy. Spočiatku hral podľa sluchu, no prv než sa naučil písať, rozoznal noty a vyfukával si vlastné skladbičky. Po meste sa o ňom hovorilo ako o zázračnom dieťati.

V tom období patrila Banská Bystrica ku kultúrne vyspelým mestám a hudba k mestskému koloritu. V kostoloch boli kvalitné organy, na ktorých hrali poprední domáci i zahraniční hudobníci. Prvou učiteľkou nadaného chlapca bola jeho mama a neskôr ho vyučoval známy hudobný skladateľ a pedagóg, rodinný priateľ Viliam Figuš-Bystrý. Hudobnými podujatiami v meste sa vytvárali priateľské vzťahy, ale k tomu prispievali aj spoločné prechádzky do prírody, ktoré boli v tom čase samozrejmosťou. Ján Cikker ich odmala miloval, podobne ako prírodu, čaro ktorej preniesol i do svojej tvorby.

S veľkým zánietením sa hudbe venoval Cikker aj na gymnáziu, komponoval a ako klavirista vystupoval na koncertoch, neraz

hrali štvorročne aj s mamou. Po maturite roku 1930 odišiel študovať hudobnú vedu na Filozofickú fakultu Karlovej univerzity v Prahe a zároveň skladbu, organ a dirigovanie na pražské konzervatórium. Štúdium skončil roku 1936 originálnou skladbou Capriccio pre veľký orchester. Učiteľia boli nadšení talentom slovenského študenta a jeho ich uznanie napĺňalo šťastím. Praha sa mu stala srdcu blízka na celý život, mal rád ulice starého mesta presiaknuté hudbou, neopakovateľné koncerty vynikajúcich hudobníkov. Pri odchode sa mu cnelo za kamarátmi, ktorých tam mal za šesť rokov neúrekom. Bolo mu ľúto dokonca aj za často únavným hraním v orchestroch len preto, aby ako-tak pomohol mame. No svet hudby sa mu ešte iba otváral...

Ako vynikajúci študent dostal ročné štipendium do Viedne, kde študoval dirigovanie u Felixa Weingartnera, ktorý mal vtedy už 70 rokov a vzbudzoval rešpekt a úctu, ale Cikkera si obľúbil. Vďaka štipendiu sa mu žilo ľahšie ako v Prahe a bez dlhého zvažovania si mohol dovoliť kúpiť lístky na operu a koncerty, keď dirigoval Arturo Toscanini, Bruno Walter, Wilhelm Furtwängler. Cnelo sa mu však za domovom a v túžbe po rodnom kraji zložil Jarnú symfóniu.

Po návrate z Viedne začal Cikker vyučovať harmóniu, zborový spev a hru z continuo a partitúr na konzervatóriu v Bratislave. Vtedy skomponoval skladby, v ktorých dominuje optimizmus vyjadrený ľudovou tanečnosťou – Sonatina pre klavír – Symfonia, ale i prvý sólový koncert v slovenskej hudbe Concertino pre klavír a orchester, Slovenská suita, Selanka a ďalšie skladby. Načas pedagogickú prácu prerušila druhá svetová vojna a ťažko sa vyrovnával s jej hrôzami, zúfalstvom, bolesťou, beznádejou. Pod vplyvom dramatických vojnových udalostí napísal trilógiu O živote, ktorá je akousi vnútornou očistou.

Vypuknutie Slovenského národného povstania roku 1944 zastihlo Cikkera v Banskej Bystrici a skladateľ sa k boju ľudu za spravodlivosť pridal vytvorením známej znelky revolučného banskobystrického vysieláča, ktorú neskôr rozpracoval do skladby

Povstalecký pochod. Po vojne pokračoval v umeleckej a pedagogickej dráhe, pôsobil ako dirigent ochotníckeho združenia Slovenskej filharmónie, Speváckeho zboru slovenských učiteľov, dramaturg Opery SND a od roku 1951 až do roku 1980 vyučoval skladbu na Hudobnej fakulte Vysoké školy múzických umení v Bratislave. Z diel tohto obdobia vyniká autobiografická skladba pre päť fúkacích nástrojov a sláčikový orchester Spomienky a hudba k celovečernému filmu Vlčie diery.

Od polovice 20. storočia sa ťažiskom tvorby umelca stala opera, ktorú uvádzal predovšetkým na javisku SND v Bratislave, ale aj na európskych scénach. V opere Juro Jánošík zobrazil posledné dva roky života slovenského ľudového hrdinu a jeho túžbu po slobode a spravodlivosti. Táto opera sa zaradila medzi základné diela slovenskej národnej opernej tvorby. Na libreto Jána Smreka zložil ďalšiu slávnú operu Beg Bajazid o tureckých nájazdoch na územie Slovenska v 16. a 17. storočí. V ostatných operách spracoval významné diela svetovej literatúry, podľa ktorých sám písal libretá. K vrcholom jeho tvorby patrí doma aj v zahraničí najhranejšia opera Vzkriesenie podľa rovnomenného románu L. N. Tolstého, ktorá je v pravom zmysle slova hudobnou drámou. Rozsiahlou opernou tvorbou sa Ján Cikker priradil k najväčším majstrom opernej tvorby 20. storočia. Popri opernej tvorbe skladal scénickú hudbu, hudbu k hraným filmom i dokumentárnym filmom, upravoval ľudové piesne pre súbory Lúčnica a Slovenský ľudový umelecký kolektív. Ako dlhoročný pedagóg vychoval viac generácií popredných hudobných skladateľov.

Hudobní kritici majú osobnosť Jána Cikkera v úcte aj preto, že jeho dielo podnecuje k ušľachtlosti, mravnosti a sebazdokonaľovaniu. Zakladateľ slovenskej národnej hudobnej modernej európskeho formátu Ján Cikker zomrel 21. decembra 1989 v Bratislave.

Autor je historik, vysokoškolský pedagóg, básnik a spisovateľ literatúry faktu

Azerbajdžan – kráľovstvo ropy a slnka

■ Martin Guzi

Azerbajdžan, Baku, ropa, plyn. Spolu s Turkménskom a Kazachstanom patrí Azerbajdžan ku krajinám, ktoré rozpadom Sovietskeho zväzu získali najviac. Všetky tri krajiny Európania vnímajú najmä cez nerastné bohatstvo, ktoré im prinieslo obrovskú ekonomickú konjunktúru po roku 1989. Potom, ako sa k moci dostali jednotlivé politické elity, chytili vládu pevne do rúk a už ju nepustili. Miestne autoritárske režimy síce nespĺňajú európske kritériá demokracie, ale zdá sa, že prinajmenšom v Azerbajdžane to málokomu prekáža.

Hlavné mesto má dva milióny obyvateľov

Taxikár v Baku nám napríklad zasvätené vysvetľoval, že moc majú v rukách občania a tí by si aj mohli zvoliť iného prezidenta, ako je Ilham Alijev, lepšieho kandidáta však jednoducho niet. A spustil klasickú tirádu o tom, ako Alijev stavia školy, buduje cesty a závody, športoviská, jednoducho všetko. Vadila mu iba cena benzínu. Veľmi netradične totiž v Azerbajdžane stojí liter benzínu takmer 60 centov, čo je mnohonásobne viac ako v susednom Iráne. Krajiny bohaté na ropu zvyčajne na domácich spotrebiteľoch nezarábajú a predávajú ju naozaj za babku.

Peniaze z ropy vidieť nielen v hlavnom meste Baku, ale v celej krajine. Promenáda v Baku dlhá niekoľko kilometrov a široká

desiatky metrov je vydláždená mramorom, zábradlie sa do diaľky ligoce zlatou farbou. Priamo uprostred nábrežia v absolútnom centre mesta stojí drevená ropná veža, ktorá má miestnym pripomínať, odkiaľ bohatstvo pochádza. V podstate je zbytočná, pach zachádzajúci do všetkých pórov plaziaci sa z Kaspického mora, husté olejové škvrny na hladine a vrtné plošiny pár stovák metrov od pobrežia jasne každého návštevníka upozornia, že nie je v Saint Tropez, ale na Blízkom východe so všetkým, čo k nemu patrí. Staré mesto Baku sa pri bujnom rozmachu akoby zmrštilo a ustúpilo nespočetným novostavbám, ktoré však nedosahujú sterilnosť slovenskej mestskej zástavby. Pri našej návšteve okrem

niekoľkých desiatok už postavených honosných mrakodrapov a iných budov na dostavanie čakalo ďalších minimálne dvadsať veľkých stavieb. Jednoducho niečo ako druhý Dubaj.

Ak Azerbajdžan má nejakú traumu, potom je to vojna zo začiatku deväťdesiatych rokov s Arménskom o Náhorný Karabach. Na úpätí kopca blízko mora pripomína boje rozsiahly cintorín obetí konfliktu. Domáci sa s prehrou nikdy nezmierili a ťažko nesú fakt, že medzinárodné spoločenstvo celkom odignorovalo jednostranné odštiepenie regiónu. Nevedia sa tiež zmieriť s tým, že hoci sú ekonomicky neporovnateľne úspešnejší ako Arménsko, Náhorný Karabach zostáva pod kontrolou tohto nimi

Dedinka Chinalik 2300 metrov nad morom na úpätí Kaukazu

nenávideného suseda.

Veľmi zaujímavý je prístup Azerbajdžancov k náboženstvu. Sú to moslimovia, napriek tomu sme za necelý týždeň nevideli ani jednu ženu zahalenú v tradičnom odeve, dievčatá a dámy vychádzajú z domov európsky našminkované a „vystajlované“ v moderných outfitoch. Páni nosia dlhé nohavice, čo je asi jediný rozdiel oproti Európe, kraťasy vidíte iba u detí. S pravidelným modlením si tiež hlavy nelámu. Úctivo sa však zdravia Salam alejkum, pričom sklonia hlavu.

Napriek neskutočnému teplu Baku dominuje aj zeleň a všadeprítomné fontány s parčíkmi na sedenie. Staré mesto zapísané v zozname Svetového dedičstva UNESCO nie je veľmi rozľahlé. Obkolesujú ho hradby, ústredná tzv. Panenská veža bola postavená v 12. storočí. Staré mesto potom lemuje moderná zástavba, ktorá si drží osobitý architektonický štýl. Metropola je čistá a ľudia v hojnom počte radi korzujú po nespočetných parkoch a promenádach. Na každom rohu sú otvorené obchodíky s kebabami a iným jedlom.

Asi 50 kilometrov od hlavného mesta sa nachádzajú bahenné vulkány, kde plyn vytláča bahno na zemský povrch. Kolegovi napríklad syčanie nedalo a zapálil prúd plynu, a ten, teda ak nepršalo, pravdepodobne horí dodnes. Naokolo môžete vidieť aj ropné polia, kde ropa presakuje na povrch ako u nás močiare.

V tej istej oblasti, Gobustane, sú aj unikátne petroglyfy. Do skál ich vyryli pravectví ľudia pred tisíckami rokov. Máte zvláštny pocit, keď vidíte divoké zvieratá vyryté do skál

a spomínate si pri tom na fotky z Altami-ry, nad ktorými ste híkali ako dieťa. Kameň s rímskym nápisom v neďalekom údolí pripomína, že svet bol v istom zmysle globalizovaný už za cisára Domiciána v prvom storočí nášho letopočtu.

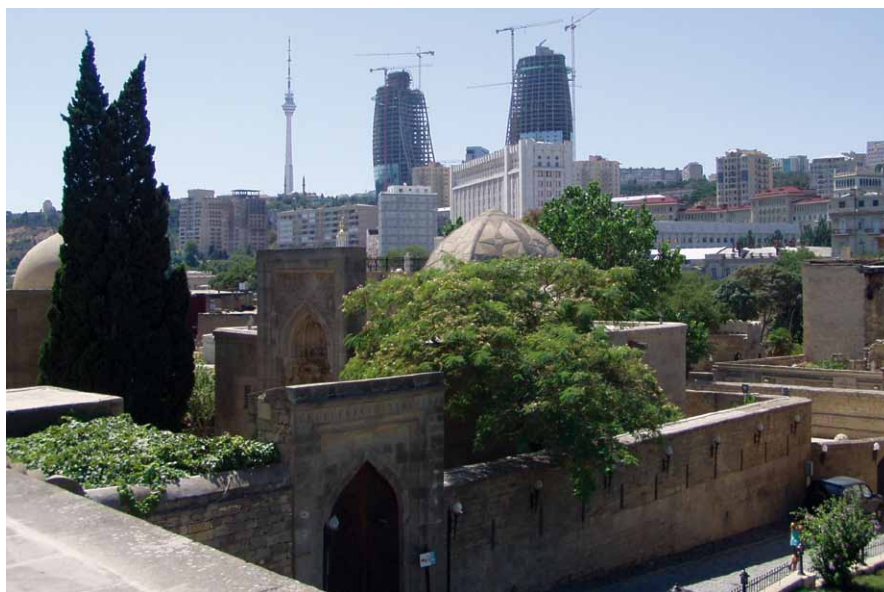
Opačnou cestou na sever smerujeme po novej diaľnici na Kaukaz do dedinky Chinalik. Ide o výnimočnú obec v nadmorskej výške 2300 metrov nad morom s jedným z najstarších osídlení na svete. Ľudia tu bez prestávky žijú už viac ako päťtisíc rokov. Kamenné domčeky sa za tú dobu zmenili asi iba o prívod elektriny a všadeprítomné satelity. Domáci sa živia výhradne chovom oviec, ktoré pasú na rozľahlých a panensky nedotknutých svahoch kaukazského masívu. Majú vlastný jazyk, ktorý z času na čas chodia skúmať lingvisti z celého

sveta. Na tomto konci sveta, z druhej strany ohraničenom ruským Dagestanom, vidieť stratégiu všemocného Alijeva. Dedinka má vodovod, elektrinu, novú školu s internátom pre deti z okolitých obcí a oproti v strmom kopci stojí novopostavená vojenská základňa. Aj to málo turistov, ktorí do tohto výnimočného a osobitého kraja zavíta, teraz odrádzajú zákazy voľného pohybu smerom na možné hrebeňové túry cez Kaukaz. Hranica s Ruskom je pritom vzdialená niekoľko desiatok kilometrov, napriek tomu vás ďalej nepustia. Domáci, hoci žijú mimo bežnej civilizácie, zdieľajú typickú národnú hrdosť s ostatnými. Národnobudovateľské pásmo beží v televízii každodenne od 9:00 do 10:00, obrázky krajiny a vojenskej techniky s oslavnými piesňami im nedá zabudnúť, kto Azerbajdžanu vládne a akí sú úžasní.

Napriek akcelerácii ekonomiky bude trvať niekoľko dekád, kým krajina dobehne ekonomické manko a vysporiada sa s dedičstvom zaostalej sovietskej infraštruktúry. Na rozdiel od okolitých krajín, Arménska a Gruzínska, Azerbajdžan o turistov zjavne nestojí, aj keď domáci voči nim nie sú nepriateľsky naladení. Všade však cítite, že si vystačia aj bez vás. Budúcnosť krajiny sa spája výhradne s nerastným bohatstvom. Keď dokáže vyvážené kľučkovať vo vzťahu s regionálnymi a svetovými mocnosťami, domáci nemajú za čím banovať.

Autor je novinár, foto autor

Staré a nové Baku má k sebe blízko

Nebe ve 21. století

■ Olga Vlčková

Inscenace *Nebe* nepřijímá slavnostně zahájila na podzim roku 2010 fungování Centra současné dramatiky. Jde o projekt, který si ambiciózně klade za cíl rozvoj psaní nových českých divadelních her, ale i kulturní spolupráci v této oblasti s evropskými zeměmi. Ostatně jeho realizátor, nezávislé občanské sdružení Divadlo Letí, se uváděním nových her zabývá již po celou dobu své pětileté existence, čímž tento spolek absolventů Katedry loutkového a alternativního divadla DAMU zastupuje oficiální divadla. Pro ty stojí uvádění a vůbec iniciace vzniku původních českých textů doposud mimo jejich zájem. Péči o současné drama se Letí snaží naopak přiblížit Británii nebo Německu. Chvályhodná iniciativa byla podpořena Ministerstvem kultury a pražským magistrátem, jeho partnery se stala významná pražská divadla Na zábradlí a Švandovo, a také Institut umění – Divadelní ústav. Zahájení činnosti Centra se zúčastnili prvo-

ligovní evropští dramatici jako Němci Falk Richter a David Gieselmann nebo Brit Joe Penhall, kteří spolu se Slovákem Viliam Klimáčkem a Čechem Davidem Drábkem napsali pět her, jež spojuje společné téma: letiště. Podle dramaturgie se projekt zabývá "rychlým životním tempem dnešní Evropy, kde je letiště konkrétním symbolem tohoto životního stylu, ...moderní společnosti, jejího tempa, její komunikace. Je to místo setkávání kultur i jednotlivců, ale i neurgický bod současné společnosti, místo, které symbolizuje nejen rychlost, flexibilita, ale také ztráta identity, místo tak trochu mimo čas a prostor."

Richterova odlehčená hra o přetechnizovaném uspěchaném a odcizeném světě *Electronic Love* se skládá z útržků vět. Prodavačka – lidský robot z fastfoodu – se díky poruše pokladny seznámí s jiným člověkem – strojem neboli manažerem, který ale zapomněl PIN kód do svého iPhoneu, v němž

má všechny informace. Bez nich je naprosto ztracený, netuší, v jakém městě přistál, neví, na jakou pracovní schůzku letěl. Pokusy o lidském sblížení v letadle mezi náhodnými cestujícími paroduje Penhallův *Business class*. Opět v něm vystupuje typický reprezentant západní kultury manažer, jehož rozhovor se sousedem, náboženským fanatikem, končí katastrofou, výbuchem letadla. Jiný, neméně zapeklitý problém řeší ve vtipné gangsterské jednohubce Haló, what? David Gieselmann. Poukazuje na povrchní znalost angličtiny, prostřednictvím níž se snaží postavy dorozumět. Anglicky spolu nakonec hovoří i krajané, takže dojde k mnohem absurdnějším situacím, způsobeným vágním nakládáním s jazykem. Viliam Klimáček, šéf GUnaGU, přispěl do celého letecko-divadelního mixu kusem „Já v Praze, játra v Lonýně“. Ačkoliv rozverný název může naznačovat anekdotu, opak je pravdou. Tento nejvážnější příspěvek vypo-

vidá o úzkosti a potřebě úniku z neosobního prostoru letiště, kde každý vráží do každého a z lidské bytosti se stává objekt, buďto stojící někomu v cestě nebo zavazadlem určeným k přepravě. Poetické odlehčení přináší lehce hororové Chmýří Davida Drábka. Jakési pohádkové bytosti podobné hmyzu žijí v hnízdě a učí se létat. Zároveň zpovzdálí sledují letištní zmatek. Infantilní, úsměvné a odpočinkové pojetí létání je pravděpodobně přesně to, co, jinak přeletadlovaná divadelní série potřebuje – návrat do světa dětské fantazie.

Z minihér vznikla devadesátiminutová inscenace, režie se ujala kmenová režisérka Divadla Letí Martina Schlegelová, David Czesany, jež je od září novým uměleckým

šéfem Divadla na Zábradlí, dále Marián Amsler a Thomas Zielinsky. Účastnila se ho většina herců souboru Divadla na Zábradlí a z okruhu Letí.

Premiéra se odehrála v příznačném site specific, přímo na pražském letišti odbavovací hala Terminálu 2, za jeho plného provozu, včetně hlášení odletů a příletů a za přítomnosti náhodných cestujících. Scénograf Petr B. Novák prostor vymezil sedadly pro cestující a prosklenou stěnou s informačními okénky, do haly přidal jen dva vysokozdvížné vozíky. Inscenace byla posléze z Ruzyně přemístěna do Divadla na Zábradlí. Atmosféru letištní haly a její náznak přenesla scénografie i na scénu divadla, jenom některá reálná místa nahradily plazmo-

vé obrazovky, např. jako informační tabule odletů letadel.

První vlašťovka Centra evropské dramatiky jistě nepatří mezi divadelní vrcholy roku 2010, jedná se spíše o malý, lehce předvídatelný experiment, přesto pokusy o navázání kontaktů na evropské úrovni a zařazení českých a slovenských dramatiků do evropského kontextu jsou alespoň něčím v českém divadle stále vzácným a tedy obdivuhodným, a měly by být v budoucnosti samozřejmostí.

Autorka je divadelná recenzentka

NEBE NEPŘIJÍMÁ

Scéna: Petr B. Novák

Produkce: Adéla Štajflová, Madla Zelenková

Falk Richter – Electronic Love

Překlad: Martin Schwarz

Dramaturgie: Marie Špalová

Kostýmy: Vladimíra Fomínová

Hudba: Ivan Acher

Režie: David Czesany

Hrají: Ondřej Veselý, Natálie Řehořová, Natálie Drabiščíková, Richard Fiala, Zdena Hadrboľcová, Ladislav Hampl, Igor Chmela, Tomáš Kobr, Ivan Lupták, Leoš Noha, Jiří Ornest, Gabriela Pyšná, Pavlína Štorková

Viliam Klimáček – Já v Praze, játra v Londýně

Dramaturgie: Marie Špalová

Kostýmy: Marian Amsler

Hudba: Norbi Kovács

Režie: Marian Amsler

Hrají: Natálie Drabiščíková, Ivan Lupták, Tomáš Kobr

David Gieselmann – Haló, what?

Překlad: Martina Černá

Dramaturgie: Lucie Ferenzová

Kostýmy: Vladimíra Fomínová

Hudba: Ivan Acher

Režie: Thomas Zielinski

Hrají: Igor Chmela, Ladislav Hampl, Leoš Noha, Gabriela Pyšná

David Drábek – Chmýří

Kostýmy: Jana Špalová

Hudba: Jiří Kučerovský

Režie: Martina Schlegelová

Hrají: Pavlína Štorková, Jiří Ornest, Richard Fiala, Zdena Hadrboľcová

Dramaturgie: Lucie Ferenzová, Ivana Slámová

Joe Penhall – Business Class

Překlad: Dana Hábová

Dramaturgie: Lucie Ferenzová

Scéna: Petr B. Novák

Kostýmy: Jana Špalová

Hudba: Jiří Kučerovský

Režie: Martina Schlegelová

Hrají: Tomáš Kobr a Ivan Lupták

Premiéra: Světová premiéra 21. září 2010 na Letišti Praha v 15.00, 17.30 a 20.30

Historická blamáž alebo biznis desaťročia?

■ Marián Babič

Otázka v našom titulku predstavuje dve krajné, no stále otvorené možnosti 75. Majstrovstiev sveta v ľadovom hokeji, ktoré majú byť v apríli a máji 2011 na Slovensku.

Vizualizácia zimného štadióna

Nemyslí sa pritom ani na samotný výkon slovenských hokejových reprezentantov, hoci aj oni balansujú medzi dvomi krajinami. Spomeňme si: na jednej strane tradične otrasné výsledky toho, čo vystupuje pod hlavičkou Slovenska v úvodných medzinárodných reprezentačných turnajoch sezóny a na druhej strane potom výborné výkony našich špičkových hokejistov v NHL či KHL. Tentoraz však ide skôr o celkový ekonomický výsledok majstrovstiev a ich dopad na imidž Slovenska v zahraničí.

Hokej sa na Slovensku začal udomáčňovať ešte v čase, keď bolo súčasťou Uhorska. Prvá umelá ľadová plocha, ktorá vznikla polievaním priestoru vodou, uzrela v Bratislave svetlo sveta už v roku 1871. Prvé skutočne zimné klzisko, kde bol umelý ľad, začali budovať na mieste dnešného zimného štadióna 28. októbra 1939, pričom prvé ofi-

ciálne hokejové stretnutie na ňom odohrali 21. decembra 1940. Pochopiteľne že nešlo o štadión v dnešnom slova zmysle. Za mantinely okolo klziska sa zmestilo len asi 300 divákov. Prvé tribúny pribudli až po vojne, v rokoch 1948 až 1949, kedy už možno hovoriť o štadióne s kapacitou až 11 000 divákov, teda toľko, čo bol jeho maximálny počet v celej histórii. K zastrešeniu zimného štadióna došlo až v roku 1958, keď vzniklo 4 000 miest na sedenie. Hokej však za to nemohol. Bol to nevyhnutný predpoklad na usporiadanie majstrovstiev sveta v krasokorčuľovaní. Z rekonštrukcie napokon ťažil aj vrcholný svetový hokej, lebo o rok neskôr sa na bratislavskom štadióne po prvý raz odohrali zápasy majstrovstiev sveta v ľadovom hokeji. Ostatná veľká rekonštrukcia v rokoch 1989 až 1992 sa uskutočnila v súvislosti s druhými majstrovstvami sveta

v ľadovom hokeji, ktoré boli v Československu posledný raz.

Historická chvíľa pre samostatný slovenský hokej prišla 19. mája 2006 o 16:10 hod., keď kongres Medzinárodnej hokejovej federácie (IIHF) v hoteli Latvija v lotyšskej Rige začal hlasovať o tom, kto usporiada 75. Majstrovstvá sveta v ľadovom hokeji v roku 2011. Stačili len tri minúty prvého kola, aby bolo známe, že víťaznou krajinou je Slovensko so ziskom 70 hlasov. Za nami skončilo Švédsko s 20 hlasmi a Maďarsko so 14 hlasmi. Hoci to mnohých prekvapilo, nebolo to náhodné. Bol to výsledok trojročného úsilia o získanie šampionátu na pôde IIHF a najmä vrcholných výkonov našich hokejistov, ktorí museli po rozdelení Československa začať z najnižšej tretej skupiny šampionátu. Zapôsobila aj skutočnosť, že Slovensko bolo vtedy jediným majstrom sveta s ešte neuskutočneným šampionátom na domácej pôde.

Už pri pridelení majstrovstiev bolo jedinou podmienkou, aby sme na Slovensku vybudovali nový dôstojný športový stánok. Keďže v Košiciach už stála moderná Steel Arena, bolo jasné, že to bude musieť byť v Bratislave. Naši predstavitelia na čele s prezidentom Slovenského zväzu ľadového hokeja (SZĽH) Jurajom Širokým v tom nevideli problém. „Päť rokov na prípravu je akurát“, vyhlásil sebavedome Juraj Široký. A ihneď dodal: „Verím, že hala bude v Bratislave stáť keď nie rok, tak aspoň pol či trištvrte roka pred šampionátom. S financovaním problém isto nebude. Zväz bude teraz hľadať investorov, už teraz má niekoľko ponúk od súkromných spoločností.“ Súčasne oznámil, že na výstavbu nového štadióna kalkulujú so sumou 3 až 3,5 miliardy korún (od necelých

Rekonštrukcia Zimného štadióna Ondreja Nepelu sa blíži k záveru

Táto podoba Zimného štadióna Ondreja Nepelu je už minulosťou

100 až po vyše 116 miliónov eur). Primátor Bratislavy Andrej Ďurkovský ihneď dodal, že si myslí, že predbežná lokalita nového hokejového štadióna v novom celomestskom centre na pravom brehu Dunaja medzi mostom Apollo a Pristavným mostom je z hľadiska dopravného spojenia i blízkosti centra takmer ideálna.

Ukázalo sa, že to tak nie je. A nielen na pravom brehu Dunaja, ale ani pri letisku, na mieste bývalého cyklistického štadióna či Základnej školy Kalinčiaková nachádzajúcej sa v komplexe športovísk na Tehelnom poli. Všade sa zistilo, že existujú problémy v podobe majetkovo nevyrovnaných pozemkov, veľkej vzdialenosti od centra alebo štadión sa tam jednoducho nezmestil. Neoficiálne sa však v Bratislave za skutočnú príčinu považoval súboj rôznych vplyvných podnikateľských skupín, ktoré chceli zo šampionátu ťažiť najmä pre seba. Do toho spadá aj úsilie o postavenie športového komplexu vrátane konkurenčného krytého zimného štadióna v Petržalke, podporované bratislavskou župou na čele s vtedajším županom Vladimírom Bajanom. A tak napokon Slovensko nedodržalo svoj prvý a základný sľub spojený s Majstrovstvami sveta v ľadovom hokeji 2011 – postavíť nový krytý štadión v Bratislave.

Vo štvrtok 18. decembra 2008 primátor Bratislavy Andrej Ďurkovský na spoločnej tlačovej besede s premiérom Róbertom Ficom a prezidentom Slovenského zväzu ľadového hokeja Jurajom Širokým uviedol, že na základe stredajšieho rozhodnutia vlády o dotácii 1 222 383 000 korún (40 575 682 eur) môže garantovať ako miesto konania šampionátu zrekonštruovaný Zimný štadión Ondreja Nepelu. Zrejme

to bolo vtedy už jediné možné riešenie. Veď stratila sa už polovica času, teda dva a pol roka, ktoré Slovensko na prípravu šampionátu, a teda aj výstavbu štadióna, dostalo. Vzhľadom na to, že najprv bolo potrebné urobiť projekt a získať stavebné povolenie, samotné práce na rekonštrukcii Zimného štadióna Ondreja Nepelu sa začali až koncom apríla 2009.

V čase začiatku rekonštrukcie sa plánovalo, že celá obnova bude stáť takmer 63 miliónov eur, pričom spomínaných 40,57 milióna eur mal zaplatiť štát a zvyšok mesto ako majiteľ štadióna. SZLH sa na financovaní rekonštrukcie nepodieľalo. Organizačný výbor MS v ľadovom hokeji si štadión na šampionát len prenajme. Skoro sa ukázalo, že v skutočnosti ani nejde o rekonštrukciu

dali využiť ešte inde, napríklad na krytom zimnom štadióne Vladimíra Dzurilu v bratislavskom Ružinove. Potom sa začala kompletná demontáž, v rámci ktorej sa za asi štyri mesiace odstránilo 800 ton ocele, ale aj niekoľko tisíc kubických metrov betónu a veľa azbestu. Musel sa vypustiť čpavok slúžiaci na chladenie, vybúrať základ celej niekdajšej ľadovej plochy, keďže novú postavili vyššie. Takže zo štadiónu zostali len betónové tribúny. Následne sa začala stavať nová oceľová konštrukcia, pokrývajúca ako akýsi kváder pôvodné tribúny. Kapacita štadióna sa však napriek značným odstupom oceľovej konštrukcie od tribún nezvýšila. Bude stále okolo 10 000 miest. Na šampionát však do predaja pôjde len 7 704 vstupeniiek, zvyšok sú povinné rezervácie pre IIHL, tímy a médiá. Výhľad však bude oveľa lepší, lebo zo štadióna zmizli betónové stĺpy držiace strechu. Vyšší komfort bude aj v podobe modernej informačnej kocky nad stredom ľadovej plochy. To, čo už účastníkov šampionátu nemusí zaujímať, je, že štadión bude slúžiť aj na podujatia, kde nebude ľadová plocha. Pôjde nielen o halové športy ako basketbal, volejbal či hádzaná, ale aj o kultúrno-spoločenské podujatia. Prvým ohláseným ihneď po MS v ľadovom hokeji je júnové vystúpenie štvornásobného najlepšieho diskdžokeja sveta Armina Van Buurena v štýle tanečného divadla či opery. Súčasťou nového komplexu Zimného štadióna O. Nepelu sa stanú aj dve kryté tréningové ľadové plochy, pod ktorými sa bude nachádzať parkovisko pre 300 áut. Príbudne tiež Sieň slávy slovenského hokeja a moderné kontrolné systémy na vstupoch na štadión.

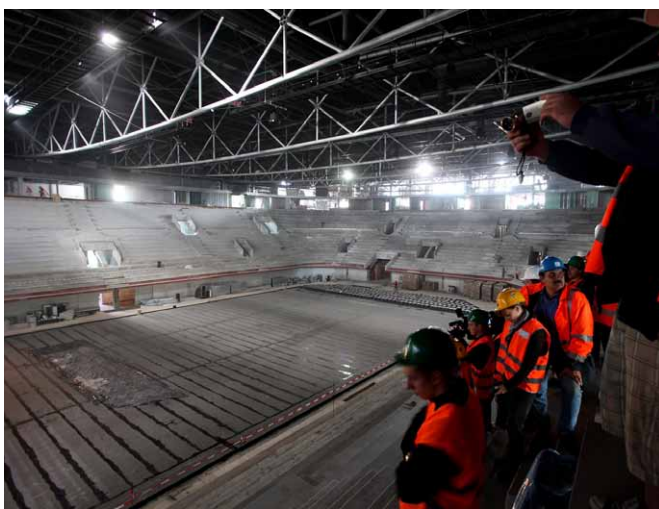
Nie so všetkým sa pôvodne počítalo. Mesto

štadióna, ale vlastne o postavenie skoro nového. Veď ako prezradil riaditeľ stavebnej spoločnosti INGSTEEL, s. r. o. Anton Bezák, bolo potrebné rozobrať a zbúrať 80% budovy. Najprv asi za mesiac demonstovali tie zariadenia štadióna, ktoré sa

Rekonštrukcia Zimného štadióna Ondreja Nepelu sa blíži k záveru.

Kontrola postupu rekonštrukcie

Takto to vyzeralo pri zastrešovaní v roku 1958

teraz zodpovednosť zvaľuje najmä na požiadavky vlády. V každom prípade sa však celková suma za rekonštrukciu štadióna začala zdvíhať. A v tom bol problém, lebo mesto si ako podmienku dalo, že štát musí prispieť sumou 40, 57 milióna eur a nie, koľko prispeje samotné mesto. Napokon sa poslanci mestského zastupiteľstva 15. novembra dozvedeli, že cena sa zvýšila až na 90 miliónov eur, čo je už pomaly toľko, s čím počítal Juraj Široký na nový štadión, a teda ju bude musieť zaplatiť mesto. Niet však z čoho. Mesto rýchlo vyrovnalo dlh voči spoločnosti INGSTEEL, s. r. o., za dovtedy vykonané práce formou pôžičky od banky, na viac však nemá. Nový primátor Milan Ftáčnik z toho obviňuje svojho predchodcu. Ten vraj o problémoch vedel, ale nechával ich riešenie na posledné zasadanie zastupiteľstva za jeho primátorovania. Ftáčnik sa navyše domnieva, že nie je predsa normálne, aby mesto na rekonštruk-

ciu prispelo väčšou sumou než štát. Na Slovensku sa však vláda zmenila a nový kabinet Ivety Radičovej začal šetriť. Aj keď situácia vyzerá byť vážna, predsa len sa možno rozuzlí. Veď Ftáčnik postupuje s premiérkou spoločne pri riešení ďalšieho veľkého dedičstva Ďurkovského primátorovania, ktorým je Park kultúry a oddychu. Chce s ňou rokovať aj o zimnom štadióne. Ten si už pozrel minister práce, sociálnych vecí a rodiny Jozef Mihál, zdôrazňuje pritom, že všetko je v poriadku a vyjadril spokojnosť nad tým, že stavba vzniká s požiadavkami doby. Podporil aj myšlienku, aby sa na štadióne konal vo februári 2011 skúšobný turnaj Slovakia Cup. Otázne však je, či dovtedy bude všetko skolaudované. Väčším problémom môžu byť tréningové haly a najmä zabezpečenie dopravy a parkovania v okolí štadióna. To zatiaľ výrazne mešká. Aj predstavitelia Medzinárodnej federácie ľadového hokeja sú však presved-

čení, že všetko bude do začiatku šampionátu v poriadku.

Pravda, ani to nezodpovie našu otázku z titulku o tom, či Majstrovstvá sveta v ľadovom hokeji 2011 v Bratislave a Košiciach budú historickou blamážou alebo biznisom desaťročia. Ukáže sa to, ako sa podarí predať vstupenky, keďže až 90% príjmu organizátorov by mali tvoriť príjmy z nich. A to sa stane, ak sa predá opäť 90% všetkých vstupeniek. Na druhej strane – po vzore Českej republiky – by chcel uspieť aj slovenský cestovný ruch. V Čechách vďaka MS v ľadovom hokeji 2004 stúpol počet zahraničných turistov o pätinu a rast pokračoval aj v ďalších rokoch. Takže otázka blamáže či biznisu desaťročia bude isto živá aj po šampionáte.

Autor je novinár
Foto archív autora

Valašsko, Slovensko a bryndza

Helena Nosková ■

Bryndza a bryndzové halušky sú považované za slovenské národné jedlo, práve tak ako v Čechách pečená bravčovina s knedľou a kapustou. Bryndzové halušky sú ale aj jedlom Valachov, ktorí ich vnímajú ako svoju špecialitu. Ich ďalším regionálnym známym jedlom sú „strapačky s uzenným a se zelím“. Aj o tých sa hovorí ako o slovenskom národnom jedle. Valašské podlesníky z postrúhaných surových zemiakov, múky, cesnaku a majoránu sú práve tak valašským jedlom, ako aj známym pokrmom nielen Kysúc, ale celého severozápadného Slovenska. Robia sa pravda po celom Slovensku, ale názov býva iný – napr. zemiaková baba, haruľa apod. Častým jedlom minulosti bola na chudobnom Valašsku pohanková kaša, práve tak ako na susednom Slovensku. Pohanka mala na Valašsku ako na Slovensku aj svoj druhý ľudový názov – tatarečka. Varila sa zelňačka, nazývaná tiež po valašsky kyselice, veľmi podobná slovenskej kapustnici. Aj valašské a slovenské klobásky sú si nielen podobné, ale aj obľúbené na oboch stranách, dnes už štátnej, hranice.

Valašské múzeum dediny – interiér, vlašské fojtství

Rožnov pod Radhoštěm a Radegast

Čisto valašské sú ohromné veľké okrúhle koláče z kysnutého cesta s lekvárom, tvarohom, makom. Sypané sú ich silnou vrstvou. Hneď ako len čo prekročíme štátnu hranicu za Makovom, predávajú ich všade pri ceste, v miestnych pohostinstvách, reštauráciách, alebo priamo pred domami, kde ich gazdiné pečú. Vo výročných dňoch zavítajú Valasi do Bytče a Žiliny a tam predávajú frgále na námestí vo svojich stánkoch. A nielen frgále, tiež valašskú bryndzu, oštiepky, pareni-

ce i klobásky. Ak si chceme frgále a valašské špeciality kúpiť hocikedy, musíme zavítať do valašského mesta Rožnova pod Radhošťom.

Rožnov je malebné mestečko. Nájde sa v ňom zvyky pôvodnej drevenej ľudovej architektúry. Obytné zruby a hospodárske stavby sa budovali z jedľového dreva po oboch stranách rieky Bečvy, na upätí pamätnej hory Radhošť. Na jej vrcholku sídli bájny Radegast, dnes spritomený sochou v nadživotnej veľkosti. Radegast bol pohanským bohom úrody, hojnosti i pohostinnosti. Má hlavu býka, na nohách valaš-

ské krpce a v ruke kačicu. Bol uctievaný na Radhošti miestnymi pohanmi až do 9. storočia. Vtedy vraj sochu nechali Konštantín s Metodom zrúcať s úmyslom obrátiť miestnych pohanov na kresťanov. Na Radhošť sa mohol vrátiť až v roku 1931 ako kultúrna pamiatka a potom znova v júli roku 1998 ako dielo sochára Albína Poláška. Socha je monumentálna – tri metre vysoká. Na Radhošti však stojí jej kópia, originál sa nachádza vo vstupnej hale radnice vo Frenštáte pod Radhoštěm.

Rožnov pod Radhoštěm sa vďaka svojej polohe stal klimatickými kúpeľmi. Nečudo,

veď kraj všade naokolo je ešte aj dnes presýtený vôňou borievok, čučoriedok, ihličnatých stromov. Aj keď je už medzi nimi len veľmi málo jedlí. V súčasnosti je Rožnov moderným turistickým, kultúrnym ale aj priemyslovým centrom Valaška.

Návštevníkov priťahuje Valašské múzeum v prírode, alebo inak povedané skanzen. Tvoria ho ľudové drevené zrubové stavby premiestnené do mestského parku a tiež na susediacu stráň, kde sa nachádza Valašská dedina a Mlýnska

dolina. Nájde tu aj technické stavby – mlyny, há mre, pílu. Na poličkách v skanzene sa pestujú tradičné plodiny – ľan, zemiaky, pohanka, zelenina. Miestni obyvatelia tu pestujú hydinu i dobytok, ba aj ovce.

Škola vo Valašskom múzeu

Kto boli miestni obyvatelia v minulosti?

Traduje sa, že miestni obyvatelia – Valasi priniesli so svojou kolonizáciou chov oviec. V dávnych stáročiach bol chov oviec rozšírený práve tak v Čechách, ako i na Slovensku. V Čechách sa ovce chovali už v desiatom storočí, a to nielen na horách, ale aj na rovinách. To znamená, že ovce sa v Čechách pásli už pred valašskou kolonizáciou. O chov oviec sa starala tiež šľachta. Ovce jej totiž prinášali zisk. Chovali ich aj prostí ľudia, pretože ovce boli nenáročné zvieratá a okrem mlieka dávali vlnu i mäso. Pôvod Valachov bol donedávna obostretý tajomstvom. Niektorí bádatelia zdôrazňovali ich rumunský pôvod, opierajúc sa o existenciu kniežactva Valachie v Rumunsku. Vo valašskom nárečí nachádzali slová rumunského pôvodu. Študovali zhody salašníctva na Valašsku a v Rumunsku. Ďalší bádatelia hovorili o slovanskom pôvode Valachov, čo dokladali históriou i lingvisticky. Prví osadníci sa na Valašsku usídlili

v údoliach riek v 13. – 14. storočí. Boli to zrejme roľníci slovanského pôvodu. Iniciátorom založenia mesta Rožnova bol ale pôvodom Nemec, olomoucký biskup Bruno zo Schaumburgu.

Pastieri prichádzajúci z karpatských pohorí v 16. storočí, nazývaní Valasi, sa u nás stali zakladateľmi salašníctva, pasenia oviec v horách, kde sa súčasne v kolibách vyrábala aj ovčí syr. V priebehu valašskej kolonizácie prihnali veľké stáda hrubovlnných oviec valašiek, ktoré dobre znášali chov v horách a práve z ich mlieka sa začal vyrábať chutný syr. V písomných prameňoch olomouckého biskupstva ho nájdeme pod názvom valašský parmezán. Valasi na Morave dali meno Valašsku, pretože práve tam bola ich kolonizácia najmarkantnejšia. Valasi žili v podstate kočovným životom, keďže ich ovce potrebovali stále čerstvú pašu a stáda sa stále rozrastali. Dostali sa tak aj na susedné Slovensko. Salašníctvo ovládlo Kysuce, Oravu a Liptov, práve podobne tak ako zasiahlo do južnejšie položených oblastí Gemera. Valaško

však osídlili trvale. Pri rieke Bečve ich ovce prezimovávali, pretože rieka bola dôležitým zdrojom vody. A s ovcami na zimu prichádzali aj Valasi. Rýchlo sa zmiešali s miestnym roľníckym obyvateľstvom, spoločne tak vytvorili osobitú valašskú kultúru a typ rázovitých karpatských horalov.

Rožnov pod Radhoštěm je Valašskom v kocke. Okrem toho, že dokumentuje valašskú kultúru, sa mesto v povedomí uchovalo ako historické klimatické kúpele, kde sa liečila tuberkulóza. Okrem ozdravujúceho ovzdušia bola liekom aj žinčica. Kúpeľní hostia ju v parku popíjali zohriatu a tým zahánali bacily TBC. Liečil sa tu napríklad Sigmund Freud či zakladateľ genetiky Johann Gregor Mendel.

V roku 1911 vznikol v Rožnove múzejný spolok a práve ten v roku 1913 začal budovať skanzen. Takto je tu zdokumentovaná osobitá drevená ľudová architektúra, valašská dedina, miestna roľnícka kultúra, ľudové remeslá i ľudové umenie.

Liptovská a kysucká bryndza

Liptovská bryndza sa na počiatku minulého storočia stala známou i vo svete. Hoci tiež Angličania chovali ovce, známa liptovská bryndza sa dovážala z Liptova. Na Liptove a na Kysuciach sa ovce vyhánali na pašu na sv. Juraja, najneskoršie však na Žofiu. Ovce bral na salaš salašník a pastier. Žinčicu, bryndzu a ovčí syr (hrudku) na salaši dorábal bača. Vo funkcii baču sa počas sezóny vystriedali všetci gazdovia z dediny, ktorí mali v stáde ovce. Dĺžka bačovania na salaši sa určovala podľa počtu oviec. Keď mal gazda šesť oviec, mal nárok na jeden deň bačovania na salaši v danom cykle, čo znamenalo, že všetko mlieko od všetkých oviec, nadojené v ten deň, patrilo jemu. Bačovania sa striedali na salaši v určitých cykloch, opäť podľa počtu dní bačovania v tom ktorom mesiaci. Najväčšia dojivosť oviec pripadala na mesiace jún

a júl. Veľké množstvo mlieka sa muselo spracovať na mieste, a tak bola primitívna koliba zariadená pre mlieko i na výrobu syra. Mlieko sa dojilo do geletiek. Zahrievalo sa v putyre, pričom sa do neho pridávalo syrdlo nazývané kľag, ktoré sa vyrábalo z tefacieho žalúdka. Keď sa mlieko zrazilo, bača ho niekoľkokrát premiešal. Potom ho scedil a srvátku z neho ešte vytlačal rukami. Hmotu natlačil do plátna, kde ju nechal odkvapkať do druhého dňa.

Bryndza sa na rozdiel od tvarohu nevyrába zo zberaného mlieka, ale z mlieka plnotučného a preto je oveľa tučnejšia ako tvaroh. Obsahuje vitamín A a D. Májová a júnová bryndza sa jedla čerstvá, na zimu sa zasa solila a potom sa drevenými lyžicami natlačila do geletiek. Pred spotrebou sa z nich vyberala, a pretože stuhla na kompaktnú hmotu, buď sa strúhala, alebo rozrábala v mlieku.

Významný nápoj predstavovala žinčica. Nielen na Valašsku ju v minulosti považovali

za nápoj liečiaci TBC či iné choroby dýchacích ciest. Vznikali sanatóriá, ktorých návštevníci pili teplú alebo studenú žinčicu, kyslú alebo sladkú, jedli bryndzu a ovčie maslo zberané pri zohrievaní žinčice. Všetky ovčie mliečne produkty obsahujú veľa vápnika a draslíka, preto sa verilo v ich liečivú silu. Z bryndze sa pripravovali bryndzové nátierky, piekli sa bryndzovníky, sypali sa s ňou bryndzové halušky i zemiaky, varili sa z nej polievky.

K známym ovčím syrom vyvázaným do zahraničia patrí oštiepok. Ten sa tiež vtláčal, no do vyrezávaných ozdobných foriem a následne údil. Po tomto zotrvaní nad dymiacou pahrebou sa nechal niekoľko týždňov odležať, jedol sa najmä v zime so suchým chlebom. Tiež sa strúhal a posypali sa nim halušky alebo cestoviny. V modernej kuchyni sa aj vysmáža.

Autorka je historička a etnografka

Foto Jiří Nosek

Valašský zrubový dom

Moderní člověk a plnost lidství

(zamyšlení nad knihou Milana Machovce: Filosofie tváří v tvář zániku)

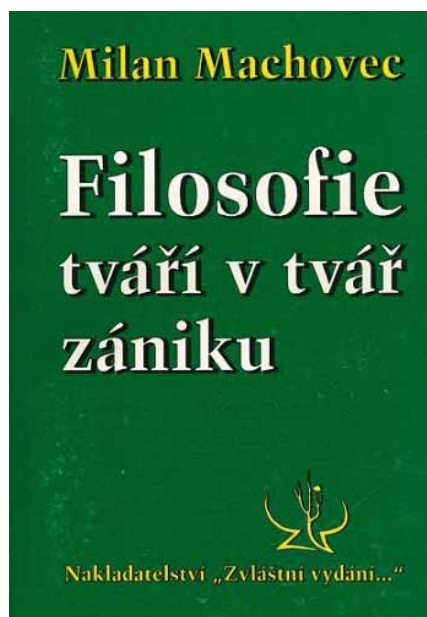
■ Jakub Trnka

Dalo by se říci, že ústředním tématem Machovcovy knihy, ba snad i celého jeho zralého myšlení vůbec, je otázka po možnosti plného, rozvinutého a zralého lidského života – a zároveň snaha akcentovat tuto otázku ve vztahu k naší současnosti a nám samým, ke způsobu života moderního člověka. Pojem „moderní člověk“ je bezesporu velmi vágní – je to pouhá generalizace, a tak v posledku neoznačuje nikoho konkrétního, na žádného jednoho člověka nemůžeme tuto cedulku prostě nalepit; a přesto je „moderní člověk“ tím, co více nebo méně jasně probleskuje v každém z nás.

Pokud si chceme společně s Machovcem položit tuto otázku po možnosti a charakteru plného lidství, pak vlastně míříme na jeden z nejdůležitějších a zároveň nejobtížnějších problémů člověka vůbec: na otázku po smyslu lidské existence jako takové, na otázku po ideji lidství. S tím pro nás ale zároveň souvisí otázka: do jaké míry se moderní civilizovaný člověk k této ideji přibližuje, do jaké míry jí svým způsobem života naplňuje nebo nenaplňuje?

Mohlo by se zdát, že abychom mohli tuto poslední otázku zodpovědět, resp. abychom k ideji lidství mohli vztáhnout moderního člověka, museli bychom nejprve uchopit onu ideu jako takovou, představit ji v plné jasnosti a pokud možno vykreslenou do všech nejmenších podrobností – a následně s ní moderního člověka porovnat a jednoduše konstatovat, co přesně mu vzhledem k této ideji chybí a co případně přebývá. Prostě bychom ideu lidství použili jako jakéhosi platónského vzoru, jako nějakého přesně ohraničeného nadlidského ideálu, vůči kterému kontrastujeme náš reálný svět.

Avšak problém je, že žádná takováto nadlidská a definitivně vymezená idea neexistuje. Jestli je něco, co můžeme o idejích říci poměrně s jistotou, pak jsou to tyto dvě věci: každá idea je ze své podstaty otevřená a neohraničená; a žádná idea neexistuje sama o sobě, nýbrž vždy pouze do té

míry, do které je prožívána a citěna. Vzniká vždy z našeho praktického života proto, aby tento život vedla a tím mu dávala smysl. Není proto možná žádná idea, která by byla nezávislá na našem skutečném žití, stejně jako ani není možné žádné skutečné žití v plném smyslu (tj. nikoli pouze vegetativní přežívání organismu) bez ní. Musíme se proto spíše ptát: jaký je ideál plnosti lidství, jaká je idea smysluplné lidské existence moderního člověka? Jaký ideál moderní člověk svým žitím sleduje a uskutečňuje?

Když se na věc podíváme z této strany, pak se nám jako první ukazuje, že idea, ke které

se moderní člověk vztahuje a o kterou se opírá, je naprosto zanedbaná a nerozvinutá – že moderní člověk o svou ideu vůbec nepečuje. Většinou je vůči ní zcela lhostejný a v tomto svém nezájmu zajde nejednou tak daleko, že už úplně zapomene, že vůbec nějakou má. Kdyby mu ji chtěl někdo připomínat, krčil by bezradně rameny a nevěřičně kroutil hlavou. A přesto ji má, jakkoli je prostá a chudá: to, co se většinou nazývá moderním konzumentstvím, je založeno v ideji uspokojení svých vlastních individuálních potřeb. Do jaké míry je moderní člověk produkujícím a spotřebovávajícím, do té míry se upíná k ideji příjemnosti a uspokojenosti.

Jak už jsme o idejích řekli, nejsou ničím, bez čeho by se člověk mohl obejít – pouze ony mohou lidský život orientovat a odsmyslňovat. Člověk musí svým životem ideje naplňovat prostě už proto, aby mohl být naplněn i on sám, neboť k tomu může dojít vždy pouze jimi a z nich. Náš život má vždy pouze takový smysl, jaký odpovídá našim idejím a jejich nárokům – když o své ideje pečujeme, rozvíjíme tím zároveň i plnost své vlastní existence.

Jestliže je ale pro moderního člověka charakteristické, že je idea jeho žití primitivní a slaboučká – což je jen přirozený a nutný následek jeho lhostejnosti a nezájmu vůči ní – pak nikoho nemůže udivit, že i plnost jeho vlastního prožívání je matná a ochromená. Štěstí a plnost žití jsou tím, co modernímu člověku vlastně nejvíce schází. Pocity absurdity a zbytečnosti jsou specifickou doménou právě člověka moderního jednoduše z toho důvodu, že ona idea uspokojení, se kterou svou existenci (ať už vědomě či nevědomky) ponejvíce spojuje, mu pro svou nevyvinutost a nedostatečnost jeho

život prostě plně osmyslnit nemůže.

Modernímu člověku se tak většinou otevírají dvě možnosti: buď pocít absurdity přijme, anebo se pokusí ideál uspokojování osobních potřeb něčím zveličit, rozhybat ho, nějakým způsobem ho uměle nafouknout, aby mohl tíhu jeho existence unést. V prvním případě vlastně na jakýkoli plný život rezignuje a buď se vydává na zoufalý lov okamžiků blaženosti, což většinou končí závislostmi všeho druhu, od alkoholismu až po gamblerství, anebo prostě páchá sebevraždu.

Ve druhém případě se snaží svou ideu pohodlí a uspokojení nikoli kultivovat, nýbrž spíše jaksi rozšířit, vystupňovat: nestačí už prostě mít se dobře a být spokojený, nýbrž je zapotřebí mít se stále lépe a pokud možno v tom předčít všechny ostatní, být oproti nim ještě spokojenější. Z původně bližních lidí se tak vlastně stávají konkurenti na poli pohodlí a uspokojení, konkurenti v oblasti čistě osobního komfortu – komfortu získávaného nezřídka vůči druhým a na jejich úkor. Moderní člověk se tak vlastně vydává na úprk, svou ideu individuálního uspokojení musí neustále nahánět – kdyby ji totiž nějakým nedopatřením doopravdy dostihl,

kvůli její nicotnosti a absurditě by musel propadnout hrůze a zoufalství.

Idea osobního uspokojení je tak slabá proto, že jí chybí jakákoli výzva, jakýkoli přesah, že s ní není spojeno žádné osobní riziko. Jedním slovem: zcela postrádá jakoukoli náročnost. Nic od člověka nevyžaduje, k ničemu ho nezavazuje ani nevybízí. Avšak teprve v okamžiku, kdy idea lidství získává nějakou náročnost, kdy člověka začíná znepokojovat a nabourávat jeho pohodlí a samozřejmost, může se stát základem života plnějšího, života smysluplného. Čím náročnější a zdánlivě nedosažitelnější člověku idea jeho bytí je, tím je současně silnější a pevnější – a tím více ho také objímá, tím více je mu oporou.

Aby však idea mohla růst a silnit, aby se mohla stávat náročnější, kvůli tomu se člověk o ni musí zasadit, musí se pro ni rozhodnout a v tomto rozhodnutí se jí odevzdat – což pak od něho vyžaduje právě všechno jiné, než je osobní pohodlí. Jestli něco, pak spíše odvalu, vytrvalost a odhodlání překonávat obtíže i dílčí prohry. Takový člověk pak o svou ideu pečuje a svým konáním ji zušlechťuje. Jen idea plně rozvinutá a vposled možná vlastně ani ne zcela

dosažitelná, může lidský život vést a naplňovat.

Náročnost každé silnější a ušlechtlejší ideje pak také souvisí už prostě s tím, že není nikdy zcela ohraničitelná, provždy a definitivně uchopitelná, nýbrž že jí musíme vždy více tušit a spíše v ní snad doufat, než že bychom ji mohli zřetelně a jednoznačně chytit do ruky. I proto se nám o ní tak těžko mluví a nejednou se cítíme trapně, když jsme přistiženi, že ji nedokážeme jasně a srozumitelně představit, přestože ji prožíváme jako bytostně vlastní. Ale i v této bezmocnosti ji cítíme a uvědomujeme si její výzvu, její závaznost. Míříme k ní a usilujeme o ni, přičemž v tomto podniku se nám druzí lidé stávají spíše soupeřníky a přáteli. Vždyť tento úkol je nám nakonec všem společný, stáváme se proto druhy ve stejné a nelehké věci: naplnit své vlastní lidství.

Do jaké míry je proto „moderní člověk“ něčím v každém z nás, do té míry stojí před každým z nás také zároveň úkol: býti méně „moderní“ a více „člověkem“.

*Autor je doktorantem filozofie
na FF UK v Praze*

Čo nesieme a odovzdáme

Rozhovor Listov s poprednou slovenskou lingvistkou a docentkou slovakistiky na FF UK v Prahe *Mirou Nábělkovou*

■ Ján Chovanec

Vaša kniha má v názve vetu Pokračovanie príbehu. Najskôr by mohlo byť zaujímavé, ako sa váš jazykovedný príbeh začal. Nejakým rodinným predurčením?

Netúžila som byť od detstva jazykovedkyňou, čo je asi dosť prirodzené. Mojou prvou túžbou bola archeológia. To sa už tiež trochu odchyľovalo od rodinného prostredia, rodičia, ale aj viacerí blízki príbuzní boli lekári, napokon aj brat sa stal lekárom, psychiatrom. Ale zase až taká odchýlka od rodinného zázemia to nebola. Keď som sa potom rozhodla študovať slovenčinu a ruštinu, bolo to najmä kvôli literatúre. Vzťah k nej, a vôbec takú humanitnú orientáciu som tiež mala z domu. Časť mojich predkov boli učitelia a osvetoví pracovníci, starý otec z matkinej strany bol aj režisér ochotníckeho divadla, mali sme doma veľkú knižnicu, čítalo sa. Aj s priateľom, onedlho manželom Karolom Ježíkom, keď sa pýtate na rodinu, nás okrem iného spájal vzťah k literatúre. Predstavovala som si, že po skončení štúdiá budem učiť na gymnáziu.

Takže kde sa to potom zlomilo?

Dosť skoro, keď mi profesor Eugen Pauliny ponúkol, aby som, keď doštudujem, ostala na fakulte učiť češtinu. Jazyk. Nasmeroval ma k lingvistike a vťahlo ma to už natrvalo, aj keď tam z češtiny potom zišlo. Pri tej ponuke sa prvý raz na mojej odbornej ceste vynorila jedna z rodinných línií. Deduško, otcov otec, aj jeho dvaja bratia, vedci, botanici, ktorí pôsobili na bratislavskej univerzite, patrili k tým Čechom, ktorí po vzniku republiky prišli na Slovensko. Vzťahom slo-

venčiny a češtiny som sa však začala systematickejšie venovať, až keď som začala učiť tu na slovakistike, dovtedy som sa zaoberala slovenčinou. Bola to pekná cesta a som vďačná, že môžem ňou ísť ďalej.

Rozdelenie ČSFR malo aj svoj jazykový dopad. Osobne som chápal Československo ako bilingválne, čo už teraz asi nie je celkom pravda. Vy sa práve týmto vzťahom českého a slovenského jazyka venujete. Problém bude hlavne asi u mladších ročníkov. Je to tak?

Keď sa o tom rozprávame so študentmi, zväčša sa za česko-slovensko bilingválnych nepovažujú. Skôr však preto, že pasívny bilingvizmus, teda to, že si Česi a Slováci na základe jazykovej príbuznosti a istého návyku na druhý jazyk rozumejú, oni vlastne ako bilingvizmus nevnímajú. Ale ono to je. Ak niekomu rozumieme, ak sa môžeme dohovoriť bez toho, že by sme prechádzali do druhého jazyka, ak môžeme sledovať televízne programy, filmy alebo čítať texty rozličného druhu, je to práve jedna z foriem bilingvizmu. A to nepochybne v našich vzťahoch stále v značnej miere platí.

Aký je teda teraz stav v slovenskej a českej spoločnosti?

Stačí si predstaviť, koľko je v súčasnosti foriem a podôb česko-slovenského prepojenia, kde čeština a slovenčina spolužívajú, v kultúre, vo vede, na vysokých školách, v bežnom živote. Spoločnosť je samozrejme generačne rozvrstvená. Popri tých, čo v nejakých česko-slovenských vzťahoch žili a stále žijú, rastú mladí ľudia, čo do nich len vstupujú. Alebo mnohí, možno zatiaľ, aj nie. Na Slovensku majú mladí, aj deti, viac kontaktov s češtinou cez médiá, viac sa v češtine všeličo aj číta, v českom prostredí zase žije viac Slovákov, ktorí sem svoju slovenčinu prinášajú.

Dá sa teda ešte stále hovoriť o dvojazyčnosti obyvateľov Česka a Slovenska, alebo to je už iba akýsi zvyškový efekt?

Dá sa. Hoci iste, najmä v českom prostredí, narážame na isté spochybnenia. Mnohí

mladí Česi vyhlasujú, že slovenčine nerozumejú, to však skôr možno interpretovať tak, že jej nerozumejú bez námahy. Ak nie sú navyknutí prijímať slovenské texty, vyžaduje to od nich isté úsilie. Gramatické rozdiely, keď ich vnímanie nemajú zautomatizované, im robia text zložitejším, no a prirodzene jestvujú rozdielne slová, ktoré nepoznajú. Musia sa k nim nejako prebiť. Ak chcú. Tam sú potom v hre aj psychologické momenty, ochota, otvorenosť voči druhému jazyku, ale predovšetkým voči tomu, čo sa ním prináša. Samozrejme, ak hovoríme o súčasnej dvojazyčnosti, mnohé je prenosom z minulého času, ale modely jazykového spolužitia sa prenášajú aj ďalej. V českom prostredí v menšom rozsahu než na Slovensku, ale aj tu.

Sú asi aj nejaké náznaky posunov, zmien, ktoré novo približujú slovenčinu, nie? Niešť to má skôr súčasnú priemernú ľudovú zábaavu, povedal by som.

Priebežne sa vskutku objavuje všeličo nové. Máte zrejme na mysli spoločné televízne projekty, populárne v poslednom čase. „Slovenština se vrací na české obrazovky“, aj tak sa vyjadrujú predstavitelia televízií. Má to svoje ekonomické dôvody, prevažuje istý typ programov, kde sa obidva jazyky objavujú spolu, no môže to mať širšie kultúrne dôsledky práve pri pestovaní návyku na slovenčinu. Napokon, existuje predsa názor, aj keď ho asi všetci nezdieľajú, že zásadnejšie jazykové vzdialenie by bolo ochudobnením, že dvojazyčnosť ponúka širší kultúrny priestor, že nesie tie naše „nadštandardné vzťahy“, že treba takto viesť aj deti. Prejavilo sa to napríklad vo vzniku projektu Slovenština do škol, určenom pre české základné školy.

Pred deväťdesiatym tretím rokom sa isto obidva jazyky vzájomne ovplyvňovali. Nastala po rozdelení republiky výrazná zmena? Pravdepodobne je teraz väčší tlak českého jazyka na slovenský. Možno v nejakej miere sledovať aj opačné pôsobenie?

Jazykové ovplyvňovanie, preberanie prvkov

druhého jazyka, je práve jedným z dôkazov aj dôsledkov jazykového kontaktu. Priameho aj nepriameho. Ak je teda kontakt intenzívnejší, možno očakávať aj viac jazykových vplyvov. Za väčším tlakom češtiny na slovenčinu v predchádzajúcich obdobiach bolo viacero dôvodov, aj ideovo-politických, aj širšie prijímanie českých textov rozličného typu zo slovenskej strany. To bolo vždy a stále je. Ale aj slovenčina v rozličných časoch na češtinu vplývala, menej zjavne v preberaní slov, hoci aj to, ale napríklad v slovtvorbe či syntaxi, aj takou skoro skrytou podporou nejakých vlastných vývinových procesov v češtine.

A teda teraz? Sám počujem, že sa v Prahe domorodcom vpletie do kontextu slovenské slovo...

Vplietajú sa. Nemusi ísť o prevzatia zo slovenčiny priam do spisovnej češtiny, mnohé kontaktné javy sa objavujú len tak, v bežnej komunikácii. Skúste sa pozrieť trebárs na české webové stránky, koľko je tam slovenských textov, ako sa k niektorým slovenským slovám Česi stavajú. Čosi sa im páči, zdá sa im výstižné, čosi zapoja do svojich výpovedí, niekedy aj s komentármi typu „jak by řekli bratři Slováci“. Niečo sa deje nevedome.

Zaoberáte sa slovakizmami v češtine, skúmate to?

Dlhodobo sa nimi zaoberá Květa Musilová v Olomouci, nielen otázkou, ktoré slová do češtiny prenikajú, ale aj postojmi, názormi Čechov na ich miesto v češtine. Ja som sa v knihe venovala skôr tým, ktoré v češtine fungujú inak ako v slovenčine. Napríklad slová dovolenka, dovolenkový, dovolenkovať sú slovakizmy, ale v českých textoch sa môžeme stretnúť aj s podobou dovolenkovať se. Je to česká úprava, v slovenčine toto sloveso ako zvrtné nemáme. Slovo prekabátiť alebo překabátiť se je slovakizmus, tak sa aj vníma, ale funguje v češtine v inom význame ako v slovenčine. Podobne sa inak, v širšom význame používa sloveso premávať. Objavujú sa aj novšie prevzatia, na ich odhalenie však treba mať skôr české než slovenské ucho aj oko.

Pred revolúciou v osemdesiatom deviatom roku bolo možné hovoriť o akomsi – voči západu – uzatvorenom regióne, v istom zmysle aj jazykovo uzavretom. Dnes hovoríme o jazykovom boome po tom, čo sa otvorili hranice smerom na západ a teda aj západu, s tým tiež angličtine. Objavujú sa obavy z ja-

zykového ohrozenia...

Každý čas má svoje špecifiká a je fakt, že v tom našom do slovenčiny aj do češtiny preniká veľa anglicizmov. Na pomenovanie rozmanitých nových javov ale aj ako alternatívne pomenovania všeličoho, čo sme si vedeli a vieme pomenovať po svojom. Je to zaujímavá problematika, z hľadiska jazykových postojov ľudí či v oblasti oficiálne pestovanej jazykovej kultúry. Zaujímavá je aj preto, že mnohí, čo povedzme hovoria o obavách, prejavujú odpor k záfahe anglicizmov v spoločenskom živote ako celku, často vo vlastnej reči, v tých sférach, kde sa pohybujú, sami anglicizmy používajú. Majú na to rozličné komunikačné dôvody. Celkovo je prílev cudzích slov prirodzený a v mnohom užitočný. Na druhej strane sa v rôznych nových oblastiach buduje v češtine aj slovenčine domáce pojmoslovie a je to tak dobre. Sem-tam potom rozličné anglické, skôr už internacionálne, a domáce pomenovania spolužívajú. Osobne by mi bolo ale ľúto, ak by sme si sami zlikvidovali trebárs pukance a mali by sme v budúcnosti len ten popcorn. To je však širšia otázka.

Práve to som mal na mysli. Napredovanie znamená zákonitý vznik nových slov, a teda aj postupné odumieranie už nepoužívaných. Je možné hodnotiť a porovnávať kvalitu toho, čo bolo, a toho, čo trebárs práve teraz je?

Asi je dobre hovoriť o hodnote, hodnotách. Pri jazyku môžeme uvažovať o základnej dorozumievacej hodnote, ale prirodzene aj o iných, o kultúrnej hodnote napríklad. Do súčasnej slovnej zásoby češtiny aj slovenčiny sa premieta aj dávna história našich spoločentiev, nevedomá aj cieľavedomá jazykotvorná práca dlhého radu predchádzajúcich generácií, aj nás, žijúcich v tomto čase. Vidí sa mi, že to, o čom hovoríte a čo je prirodzené a existovalo vždy, ten proces odumierania nepoužívaných slov sa v našom rýchlom čase tiež zrýchľuje, možno viac, ako si uvedomujeme. Je zrejme, že z používania ustupujú slová, ktoré pomenúvajú niečo, čo už nejestvuje. Na druhej strane je veľa toho, čo sa v živote človeka až tak nemení, na pomenovanie čoho sa v jazyku niekde utvorili bohaté synonymické rady, pričom do každého zo slov sa uložilo vyhmätávanie nejakej stránky existujúcej skutočnosti alebo nejakého postoja k nej. Tu sa môžeme pýtať, či sa ne-

vytrácajú aj také slová, ktoré by mohli žiť, len si ich nevšimame.

A vieme na ňu odpovedať, keď už je tu otázka vytrácaniasa?

Ak by sme chceli odpoveď, bol by potrebný cielenejší výskum, kde, čo v našom čase práve z používania ustupuje. Ľahšie sa, aj v slovníkoch, eviduje to, čo pribúda, ako čo sa vytráca. A vlastne nový výkladový slovník slovenčiny vychádza z používania jazyka v širšom období päťdesiatich rokov a má za cieľ obsiahnuť celú šírku slovnej zásoby. Aj preto, aby sme si ju poznali. Myslím, že bohatstvo jazyka vníma ako kultúrnu hodnotu väčšina z nás. Pritom však slová, ktoré sa nepoužívajú, takpovediac aktívne nežijú, nadobúdajú postupne charakter príznakových slov. Tým sa zase možnosti ich bežného, nepríznakového použitia ďalej zužujú. Nuž, je to na nás, na každom, nie len na takzvaných profesionálnych používateľoch jazyka, čo a ako z nášho jazykového bohatstva nesieme a odovzdáme ďalej.

Odovzdávame, trebárs aj knihami. To je taký zdroj jazykovej výbavy pre bežného človeka. Najviac zrejme próza. Tým sa dostávame k literatúre. Ako na tom boli a ako na tom teraz sú slovenskí spisovatelia vo vzťahu k slovnej zásobe?

Literatúra môže vplývať na jazykové obzory čitateľov, ak sa číta. To len tak, na okraj. Inak, v literatúre, v beletrii narábanie s jazykom zodpovedá či má zodpovedať autorskému zámeru. Asi by sme si to tak ani nepredstavovali, že čím bohatšia je slovná zásoba využitá v nejakom literárnom diele, tým je to dielo literárne lepšie, a naopak. Ale aj tu sa môže prejavovať to, o čom sme už hovorili, využitie alebo nevyužitie možností, ktoré jazyk ponúka. Dost na to myslím v poslednom čase, ale neviem zodpovedne povedať, ako je to v dielach súčasnej slovenskej literatúry. Bolo by sa tiež na to treba zamerať, povedzme aj s využitím nástrojov, ktoré dnes na to máme, s využitím jazykového korpusu, zostavením frekvenčných listov konkrétnych diel, autorských slovníkov, kde by sa situácia ukázala zreteľnejšie. Čo je na prvý pohľad zjavné, je prienik predtým vôbec spoločensky výraznejšie tabuizovanej lexiky do literárneho priestoru. To je aj jeden z tlakov na jej novšie spracovanie v slovníkoch. Naša predtým puritánskejšia lexikografia by napríklad inojazyčnému čitateľovi súčasnej slovenskej literatúry, ktorý sa ešte neorientuje vo všet-

kých zákutiach jazyka, veľmi nepomohla. Je to však v rámci danej otázky len jedna sféra.

Narážal som iba na to, že sa o spisovateľoch a literátoch hovorí, že majú najširšiu slovnú zásobu...

Ako ktorý. Voľakedy sa takzvaný dobrý autor vnímal aj ako jazyková autorita. Vistom zmysle bol jazykovým vzorom, mnohé z toho, čo spracúvali slovníky, malo oporu práve v literárnych dielach. Dnes sa to trošku posunulo, ale to, že literatúra ako celok je aj odrazom a zrkadlom aktuálneho života jazyka, platí.

Veľkým fenoménom v slovtvornom rozmere, a nielen tam, bol Dominik Tatarka. Možno hovoriť aj o ďalších, hlavne súčasných, spisovateľoch, prekladateľoch, ktorí by slovenský jazyk výrazne obohacovali? Spomeniem napr. aj Ivana Kadlečika, ten však vyštudoval obor slovenský jazyk a literatúra. Nielen Kadlečík, aj Tatarka, aj mnohí ďalší spisovatelia študovali slovenčinu či iné jazyky, filologické odbory, čo zahŕňa aj štúdium literatúry, vzťahu literatúry a jazyka, prehlbovanie poznania toho kultúrohistorického rozmeru, o ktorom sme hovorili. Z hľadiska slovtvorby, obohacovania jazyka o nové slová alebo aj uvádzania už existujúcich do nových vzťahov je otvorenejší ten literárny priestor, ktorý má aj istý esejistický rozmer. To je napríklad výrazne prítomné práve u Ivana Kadlečika. On sa s jazykom pohráva. Na ceste k poznaniu a hlbšiemu vnímaniu sveta využíva možnosti jazyka, významov, etymológie slov, toho, čo sa v nich skrýva. Mňa napríklad dosť oslovovalo aj jeho prekračovanie bežných zákonitostí, napríklad také využívanie prívlastňovacích adjektív v spojeniach ako píšťalin dych, zvonovo srdce a tak. Vnímanie, vnášanie životnosti, života do priestoru, kde ho bežne nevnímame. Ale obohacovanie jazyka nie je len, či primárne v takom prístupe, prirodzene ani to filologické zázemie nie je určujúce. Mám aj kvôli jazyku rada, ak mám ešte niekoho spomenúť, Jána Johanidesa. A je dobre, že ste spomenuli aj prekladateľov, tí sa musia vyrovnávať s impulzmi iných jazykov, čo je veľmi tvorivý priestor.

Ako dlho prednášate na slovakistike na Karlovej univerzite?

Už vyše desať rokov, prišla som v deväťdesiatom deviatom z Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. Vlastne som začala prednášať na slovakistike v Brne, kde existuje od roku 1997, ale skoro súčasne som nastúpi-

la aj do Prahy.

Čo sa v priebehu rokov na pražskej slovakistike zmenilo, aký je vývoj odboru?

Na FF UK bola založená v roku 1994, dovtedy sa na českých vysokých školách študovať nedala. Bola to teda veľká vec, keď sa otvorila možnosť slovakistického štúdia pre českých študentov aj pre študentov z česko-slovenských alebo aj slovenských rodín žijúcich v českom prostredí. A súbežne s výučbou sa rozvíjal aj výskum zameraný na rozličné oblasti slovenského jazyka, literatúry, dejín, špeciálne aj na česko-slovenské vzťahy vo všetkých týchto oblastiach. Teší ma, ako sa doň priebežne zapájajú naši študenti aj doktorandi, vzniklo už veľa originálnych a prínosných prác.

Slovakistika bola nedávno začlenená pod Stredoeurópske štúdiá. Nehrozí, keď sa v Stredoeurópskych štúdiách zjednotili do jedného oboru slovakistika, polonistika a hungaristika, slovakistickému štúdiu isté spovrchnenie?

Vznik Stredoeurópskych štúdií bol prirodzeným pokračovaním predchádzajúceho nastavenia pražskej slovakistiky, kde študijný plán nezahŕňal len, ako na Slovensku, otázky jazyka a literatúry. Bolo v ňom aj štúdium dejín a do všetkého výrazne vstupoval zreteľ k česko-slovenským vzťahom. V novej koncepcii areálového štúdia sa to všetko začlenilo do širšieho stredoeurópskeho kontextu, študent si môže vybrať slovakistickú, polonistickú či hungaristickú orientáciu, ale podávanú, videnú v tomto širšom priestore. Ak sa pýtate na spovrchnenie, je zrejmé, že rozšírenie zorného poľa v danom časovom úseku štúdia istú stratu možnosti ísť v jednotlivých jeho zložkách do hĺbky prináša. Najmä keď sa štúdiom súčasne rozčlenilo na bakalársky a magisterský stupeň a niektorí študenti absolvujú len bakalárske štúdium. Dalo by sa povedať, že v novom študijnom programe je to „niečo za niečo“, rozšírenie zorného poľa je nepochybne prínosom, prehlbovanie pohľadu predpokladá širšie časové obdobie. S tým sa počíta práve na magisterskom štúdiu, ale všeličo sa dopĺňalo aj bakalárskemu študentovi ponúka vo voliteľných prednáškach a seminároch.

A nevytráca sa tak čistá slovakistika v Čechách?

Počítame aj s perspektívnym obnovením filologického slovakistického štúdia. Myslím

si, že do českého prostredia patrí.

Vaša monografia Slovenčina a čeština v kontakte. Pokračovanie príbehu, je sociolingvistická práca. Čo všetko sa tam môže človek, ktorý sa bežne lingvistikou nezaobrá, dozvedieť? Na záložke sa píše, že „predstavuje skutočné dobrodružstvo čítania“, že „okrem špecialistov zaujme aj širšiu kultúrnu verejnosť“. Pre koho je vlastne kniha určená?

Chcela som, pre iných aj pre seba, zachytiť vývin jazykových vzťahov. Kam sa posúvali a posúvajú po rozdelení spoločného štátu. Zamerala som sa predovšetkým na podoby spoluzitia češtiny a slovenčiny v bežnom živote, na to, aké sú prístupy a postoje ľudí v rozličných sférach a rozličných situáciách, kde sa naše jazyky stretávajú alebo môžu stretávať. Tým, že pracujem v Čechách, dostala sa mi akosi do centra záujmu otázka, do akej miery je slovenčina využívaná a využiteľná v českom prostredí, ako ju Česi prijímajú, ako sa k nej stavajú mladí ľudia. V dosť veľkej miere som využila, čo sa k danej otázke ponúka na internete, kde sa ľudia o týchto otázkach často rozprávajú, diskutujú, polemizujú.

Takže je to príbeh jazykového dobrodružstva?

Aj tak sa to vari dá povedať. Myslím, že je to veľmi živá kniha, kde možno nájsť obraz súčasného jazykového života, ale aj minulých, historických vzťahov, prejavy jazykového kontaktu v literatúre, v jazyku, v slovnej zásobe. Je to odborná publikácia, ale človek nemusí byť lingvista, aby podávaný príbeh mohol sledovať. Aj s vedomím, že dnes, v bode medzi minulosťou a budúcnosťou, sa rodí to, čo tú budúcnosť poniesie. Kniha ukazuje, ako sa čo v čase po rozdelení vyvíjalo, aj to, že všeličo sa vyvíjalo nie celkom predvídateľne. Naznačuje budúcnosť ako otvorenú – príbeh sa nekončí.

Autor
je publicista

Slovenčina a čeština v kontakte. Pokračovanie príbehu.

... Vzťahom češtiny a slovenčiny v ich štruktúrnym porovnaní, divergentným aj konvergentným procesom, vzájomným vplyvom, jazykovej politike v jednotlivých obdobiach koexistencie jazykových spoločenstiev, aj problematike spoločenského (menej individuálneho) bilingvizmu bolo v predchádzajúcich obdobiach venovaných nemalo prác, ktoré predstavujú pozadie súčasných výskumov. Pri období, na ktoré sa sústreďujem, môžeme paralelne s vývinom v jazykových vzťahoch hovoriť aj o rozvíjaní, nie sice rozsiahleho, ale predsa, nového odborného diskurzu na česko-slovenské a slovensko-české témy (texty tejto knihy sú jeho súčasťou). Pod jeho „novosťou“ možno chápať už sledovanie problematiky v nových podmienkach, no v nie menšej miere aj už naznačenú novú výskumnú orientáciu na používateľov jazykov s využitím kvantitatívnych aj kvalitatívnych sociolingvistických metód, výskum ich postojov a komunikačných stratégií, textovej koexistencie jazykov, prepínania štruktúrnych kódov či problematiku komunikačného kódu uplatňovaného v konkrétnych komunikačných situáciách. Súčasný výskum koexistencie češtiny a slovenčiny sa pritom uskutočňuje v situácii, keď v súvislosti s prebiehajúcimi európskymi procesmi v priebehu desaťročia výrazne vzrástla pozornosť k multilingválnosti a k jazykovým vzťahom na rozličných úrovniach v európskom priestore. Rozvoj jazykovedného bádania v tomto smere sa tak okrem vnútorných zdrojov odborného záujmu dostáva do súzvuku s oficiálnou európskou jazykovou politikou. Dlhodobá skúsenosť našej (nielen) jazykovej koexistencie, obojstranná dostupnosť slovenského a českého kultúrneho priestoru podporovaná jazykovou blízkosťou, prepojenosť rozličných stránok života a česko-slovenská spolupráca na rozličných úrovniach, ako sme ju poznali z obdobia spoločného štátu a v rozličných podobách kontinuujúca v našom čase, predstavuje jeden z príkladov uplatnenia princípov multikultúrneho a multijazykového spoluzitia, v súčasnosti tak intenzívne proklamovaného európskym spoločenstvom. Ak „prirodzené“ odstredivé

(úryvky z úvodného textu knihy Miry Nábělkovej)

sily v období po rozdelení spoločného štátu najmä v českom prostredí priniesli isté jazykové vzdalovanie, tento vývin nie je priamočiary a ani nevratný. Aj viaceré základné/zásadné a pre štáty Európskej únie záväzné dokumenty týkajúce sa jazykovej politiky (jazykového manažmentu) v oblasti života národnostných menšín a jazykovej výučby v zmenených podmienkach priebežne (nielen deklaratívne) ovplyvňujú, ako sa ukazuje v prvej kapitole knihy, ďalší vývin česko-slovenských jazykových vzťahov...

... Ak hovoríme o jedinečnosti česko-slovenského jazykového spoluzitia, možno a aj treba túto jedinečnosť vnímať na pozadí porovnateľných vzťahov iných jazykov. Vzájomná zrozumiteľnosť (mutual intelligibility, intercomprehensibility) češtiny a slovenčiny a s ňou súvisiaca možnosť dvojazykovej komunikácie, bilingválneho diskurzu bez špeciálnej, cielenej jazykovej prípravy (semicomunication, bilingual discourse, non-convergent discourse), ako ju poznáme v česko-slovenských jazykových vzťahoch, patrí k charakteristikám komunikačnej praxe používateľov aj iných dvojíc či skupín jazykov v Európe a na iných kontinentoch. Ako príklady možno spomenúť ďalšie slovanské jazyky (chorvátčina, srbčina, bosniačina; bulharčina, macedónčina; ruština, ukrajínčina; ruština, bieloruština), románske jazyky (najmä španielčina a portugalčina), germánske jazyky (holandčina a afrikánčina, no najmä škandinávské: švédčina, nórčina, dánčina). Pre každú z týchto jazykových skupín sú popri zhodách charakteristické rozličné rozdielne okolnosti koexistencie jazykových spoločenstiev aj rozdiely vo vývine jazykových vzťahov. Česko-slovenský „prípád“ v tomto spektre predstavuje čosi svojské. Spoznávanie a opis jednotlivých stránok tejto svojskosti predstavuje príspevok k širšiemu, spoločnému poznaniu variability rozličných typov medzijazykových vzťahov jazykovo blízkych spoločenstiev. Výskum vzájomnej zrozumiteľnosti a dvojazykových či polyglotných diskurzov sa dlhodobo a v súčasnosti veľmi intenzívne realizuje vo vzťahu ku škandinávskym,

resp. severským germánskym jazykom. V porovnaní s česko-slovenským kontextom sa ako zaujímavá ukazuje trojčlennosť spoločenstva škandinávskych „vzájomne zrozumiteľných“ jazykov, aj fakt, že sa výskumná pozornosť sústreďuje na túto trojčlennosť, pričom sa sledujú a opisujú aj asymetrie (a ich dôvody) vo vzájomných vzťahoch. S používateľmi dánčiny, nórčiny a švédčiny ako špecifickým interjazykovým spoločenstvom sa počíta aj v niektorých severských projektoch jazykového manažmentu. Na pozadí škandinávskej trojjazykovosti s odstupňovanou mierou vzájomnej zrozumiteľnosti sa v našom kontexte prirodzene vynára otázka poľštiny ako tretieho „veľkého“ člena západoslovanskej skupiny jazykov – a v tomto porovnaní sa zase ukazuje špecifikum slovensko-českých, no súčasne aj (predsa iných) česko-slovenských vzťahov. Je zrejmé, že ak aj medzi všetkými tromi západoslovanskými jazykmi nepochybne existuje nemalá miera (potenciálnej) vzájomnej zrozumiteľnosti s možnosťou dvojazykovej komunikácie pri vzájomných kontaktoch, jej funkčné uplatnenie je predsa vzhľadom na súhrn okolností výrazne diferencované. Ak porovnáme jazykové aspekty napr. slovensko-českých a slovensko-poľských vzťahov, ukážu sa skutočne skoro neporovnateľné diferencie (napr. rozdiely v čítanosti textov v češtine a v poľštine v slovenskom prostredí, vôbec otázka ich dostupnosti a nedostupnosti, či nie príliš reálna predstava vysielania poľských filmov v origináli v slovenskej televízii v porovnaní s reálnou bohatou prítomnosťou českých programov, na druhej strane napr. predstava možnosti/nemožnosti uplatnenia slovenčiny v českom a poľskom prostredí). Rozdiel sa opiera o rozličnú mieru štruktúrnej jazykovej blízkosti (spresňovanie poznania miery a komunikačnej závažnosti slovensko-českých a slovensko-poľských diferencii je vecou ďalších výskumov), ale aj o známe odlišnosti vo vzájomných vzťahoch a celkovom historickom aj súčasnom „spolubytí“ našich spoločenstiev...

Kde bola v Žiline Dadanova kníhtlačiareň?

Malé dejiny významnej žilinskej tlačiarne a rodín s ňou spojených

■ Peter Štanský

Jedným z najvýznamnejších vynálezov ľudstva je nesporne kníhtlačiarstvo. Na Slovensku sa začal tento vynález používať v šestnástom storočí (1573 Konjatice, 1577 Trnava a Bardejov, 1597 Banská Bystrica). V literatúre sa spomína i možnosť existencie tlačiarne na Slovensku už v roku 1480.

V Žiline bol prvým zakladateľom kníhtlačiarne Ján Dadan st. v roku 1665. V staršej literatúre sa sice spomínajú i knihy vytlačené v Žiline v rokoch 1620, 1629, 1655 a 1664, no údaje sa zakladajú na mylných a nepresných informáciách. Takto vznikol i omyl publikovaný A. Lombardinim v jeho diele *Stručný dejepis slobodného mesta Žiliny*. Spomínaná práca z roku 1874 je slovenským prekladom latinského textu Ľudovíta Stárka, kde spomína i údaj o tlačiari, honorovanému žilinským magistrátom v r. 1655 za dodané kalendáre 6 zl. Účtová kniha žilinského richtára z r. 1655 o výdavkoch mestskej pokladne je však dôkazom, že v meste tlačiareň ešte nebola, nakoľko suma 6 zl. bola vyplatená trencianskemu kníhtlačiari (pravdepodobne Nikodému Čížkovi, pôsobiacemu v rokoch 1655 – 1664 v Trenčíne) za kalendáre pre mestskú radu. Preto možno s určitou istotou tvrdiť, že v Žiline tlačiareň v roku 1655 ešte nebola. Ján Dadan st. bol český exulant. Jeho otec Lukáš Dadan, českobratský kňaz, odišiel do exilu z Přerova v roku 1628 a usadil sa v Púchove. Ján Dadan st., ktorého dátum narodenia nepoznáme, bol ženatý s Alžbetou, rod. Vetterinovou (Wetterinovou). Jej otec Pavol Vetterin (Wetterin) kúpil v roku 1664 pre zaťa kníhtlačiareň v Trenčíne od Nikodéma Čížeka a preniesol ju do Žiliny, kde sa tlačilo až do roku 1717 pod menami rôznych tlačiari. V roku 1717 bola tlačiareň premiestnená do Púchova.

Z produkcie tlačiarne vedenej J. Dadanom st. poznáme 39 tlačí, z toho 13 slovenských – písaných v biblickej češtine z rokov 1665 – 1671. Podľa literatúry Ján Dadan st. zomrel v roku 1674 alebo 1673 v Žiline. Prvá tlač vydaná manželkou Alžbetou je už

z roku 1672 a celkove od tohto roku do prevzatia tlačiarne ich synom J. Dadanom ml. v roku 1685 vyšlo 15 tlačí, z toho 14 slovenských.

V archívnych prameňoch v žilinskom archíve nemáme J. Dadana st. a manželku Alžbetu uvedených, pričom sme preskúmali všetky daňové súpisy a prevody nehnuteľností od roku 1650. Nedá sa preto s určitou istotou označiť miesto, kde sa táto tlačiareň nachádzala v začiatkoch činnosti od roku 1665. Pravdepodobne mali na prácu prenajaté priestory. Lombardini vo svojom texte *Nekdajšia žilinská kníhtlačiareň* píše, že tlačiareň bola v dome Andreja Harhovského, kde i Ján Dadan ml. býval a aj zomrel. Andrej Harhovský, predstaviteľ evanjelickej cirkvi v Žiline, mal pôvodne dom na Hornom vale, ktorý si kúpil spolu s manželkou v r. 1675 za 175 zlatých. Uvedený dom si v roku 1677 vymenil s Eliášom Kohútom, pričom mu doplatil 126 zl. Pravdepodob-

ne ide o dom na rohu Radničnej a Bottovej ulice oproti starej radnici. Dom žilincania poznajú ako Folkmanovský, dnes Wildovský. Z výskumu archívnych prameňov však vyplýva, že v uvedenom dome tlačiareň určite nebola najmenej od roku 1693 až do zániku v roku 1717, pretože vtedy Ján Dadan ml. už vlastnil dom, kde bola i tlačiareň. Niet zatiaľ žiadneho dôkazu o tom, že pred rokom 1693 v dome A. Harhovského tlačiareň vôbec bola. Lombardini i ďalšia literatúra, ktorá dáva tlačiareň do tohoto domu, vychádza z faktu, že Ján Dadan ml. v roku 1704 mal pohreb, resp. smútočné zhromaždenie bolo v tomto dome a pred smrťou, keďže bol osamotený bez manželky a nemal deti, ho v dome A. Harhovského v chorobe opatrovali a tu i zomrel. J. Dadan ml. sa narodil v decembri 1662 a zomrel 26. 7. 1704. Pochovali ho 27. 7. na cintoríne pri Kostole sv. Štefana. Bol ženatý od roku 1684 so Zuzanou, rod. Ma-

lučovou, ktorá zomrela 14. 2. 1704. Manželstvo bolo bezdetné. Život J. Dadana ml. dobre poznáme z posmrtnej kázne, prednesenej žilinským farárom Danielom Krmanom nad hrobom J. Dadana ml. Táto bola vydaná knižtlačou pod názvom In Nomine Jesu Kniha Života v roku 1704 Václavom Krolopom v Žiline. J. Dadan ml. bol vzdelaný muž ovládajúci latinčinu, nemčinu, maďarčinu, hebrejčinu a gréčtinu. Zaoberal sa i knižtlačom, ale i konštruovaním slnečných hodín. Na prelome 17. a 18. storočia bol údajne vo vyhnanstve a pracoval ako pisár i aritmetik. Mal dobré vedomosti z teológie, lekárstva i filozofie. Celkove vydal v Žiline v rokoch 1685 – 1704 28 tlačí.

V žilinskom archíve v knihách prevodov nehnuteľností sa nachádza prvý prameň o menovanom z roku 1689, keď J. Dadan ml. kúpil s manželkou záhradu. Manželka bola dcéra žilinskeho richtára Timotea Malucha. 15. 8. 1693 kúpili dom za 260 toliarov od Jána Majthána. Dom, ako sa doslovne píše v kúpnej zmluve v knihe prevodov nehnuteľností mesta, sa nachádzal pri dolnej bráne „blízko nižnej brány a obecnej cesty“. Budova sa podľa ďalšieho archívno-historického výskumu nachádzala na rohu dnešnej Sládkovičovej ulice a Dolného valu. Dom bol prízemný a až v roku 1998 na jeho mieste bola postavená poschodová budova s adresou Sládkovičova 6. Ján Dadan splatil dom v troch termínoch do dvoch rokov od kúpy. V roku 1700 sa Dadan stal vyberčím mestských daní. V ďalších rokoch už nie je údaj o majetkových zmenách J. Dadana ml., takže je isté (ako to vyplýva aj z prameňov z ďalších rokov) že až do svojej smrti 26. 7. 1704 býval v uvedenej dome a tu mal i tlačiareň. Keďže po smrti nemal priamych dedičov – bol bezdetný, dedičské nároky si uplatnila jeho sestra Anna, vydatá za Jána Chrastinu v Púchove. 28. 7. 1704 zasiela list mestskej rade, v ktorom zmocňuje Andreja Harhovského a Eliáša Jeleniho dočasnou správou svojho domu a v ňom umiestnenej tlačiarne – typografie. Tento majetok sa stal predmetom ďalšieho dedičského konania. Anna Dadanová – Chrastinová totiž nebola jedinou dedičkou majetku svojho brata Jána a jeho manželky Zuzany Maluchovej. Dedičské nároky si uplatnili i synovec a neter Zuzany Dadanovej, rod. Maluchovej – Juraj a Anna Maluchovci. Majetkovou dohodou uzavretou pred mestskou radou 10. 2. 1706 vyplatila Anna

Dadanová – Chrastinová menovaných príbuzných sumou 120 toliarov a získala dom a tlačiareň pre seba. Aj tu jednoznačne určujú polohu domu s tlačiarňou ako „dom blízko nižnej brány na rohu vedľa domu Juraja Abudu a cesty obecnej od pána Jozanna Majtana nadobudnutého“.

Ešte predtým v roku 1705 dala Anna Chrastinová dom opraviť za 40 zlatých. Uvedený dom vlastnila v Žiline až do roku 1726, teda v čase, keď už tlačiareň bola prenesená do Púchova. 10. januára 1726 Anna Dadanová predala spomínaný dom murárskemu cechmajstrovi Václavovi (Venceslav) Adamicovi a jeho manželke Kataríne Vráblovej za 230 zlatých. Kupujúci mali zaplatiť sumu v troch termínoch do roku 1727. Václav Adamica s prvou manželkou Katarínou rod. Vráblovou mal 3 deti, ale po smrti manželky sa druhý raz oženil s Katarínou rod. Lemešovou. Táto po smrti manžela v roku 1762 sa finančne vyrovnala s deťmi manžela z prvého manželstva a mala dom v držbe do roku 1777, keď ho dala synovi Andrejovi Adamicovi. Ten ho v roku 1821 predal svojmu synovi Václavovi Adamicovi za 1700 zlatých. Aj v prvom súpise vlastníkov domov z roku 1849 vystupuje Václav Adamica ako vlastník na vtedajšej Dolnej ulici – platea inferior, dom č. 103, kde bývalo v tom čase až 9 osôb. Václav s manželkou Annou mali tento dom (od roku 1949 s novým číslom 99) až do roku 1878, kedy ho zdedili ich tri deti. Rodina Adamicová potom vlastnila uvedený dom (pred predajom bolo až 19 vlastníkov) až do roku 1922, kedy ho predala za 115 000 Kčs Jozefovi Betterovi a jeho manželke Malvine Deutelbaumovej. Noví majitelia dom dali v roku 1922 prestavať, pričom v prednej časti mali obchod so vstupom z rohu – presne ako má i súčasná stavba, zaviedli kanalizáciu, WC a vodu. Celkove mal dom 7 miestností, pivnica bola pod časťou domu. Dom nebol postavený symetricky, v časti od dnešného Domu záhradkárov bol užší, v časti od Dolného valu širší. Dom od Sládkovičovej ulice mal dĺžku 13 metrov, od Dolného valu dĺžku 11, 25 metra. V dome bol obchod s rozličným tovarom, ktorý bol v roku 1944 arizovaný žilinským obchodníkom A. Z. Už v tom čase hodnotili dom ako veľmi starý, asi 100 ročný, v zlom stave, postavený z pálenej tehly. Po vojne ho získala späť rodina Betterovcov – syn a dcéra pôvodných majiteľov a vlastnila ho do roku 1962, keď ho štát znarodnil a dal

podniku Drogérie.

Podľa výsledkov pamiatkarskeho prieskumu z roku 1991 mal dom zastavanú plochu 785 m² a 4 vývojové fázy výstavby. Najstaršia bola neskorostredoveká, kde dom bol jednotraktový. V druhej fáze renesančnej zo 17. storočia bol dom rozšírený o druhý trakt – prejazd s valenou lunetovou klenbou. V tretej fáze neskorobarokovej bol stredný trakt prestavaný a doplnený o klenby. Ide pravdepodobne o opravy z roku 1704. V poslednej tretine 19. storočia bol dom doplnený o pravý trakt s rovným stropom. Tieto práce vykonal ešte Adamicovi, pretože opravy urobené v roku 1922 Betterovcami neboli podstatné. Suterén bol pôvodne jednopriestorový, neskôr zmenený priečkou na dve miestnosti. V posledných rokoch pred asanáciou bol dom opustený v zlom stave a slúžil ako sklad pre Dom záhradkárov. Žilinskú tlačiareň po smrti Jána Dadana ml. viedol Václav Krolop (1704 – 1708) s produkciou 6 tlačí, z toho 2 slovenských. Po ňom viedol žilinskú tlačiareň Viliam Kauder (1708 – 1712). Vydal 8 tlačí, z toho 4 slovenské. Syn Anny Dadanovej – Chrastinovej Daniel Chrastina v rokoch 1712 – 1717 vydal 6 slovenských tlačí. Od roku 1717 sa tlačiareň preniesla do Púchova. Celkove od roku 1665 do roku 1717 bolo vydaných 102 tlačí, z toho 50 slovenských písaných biblickou češtinou. 4% tvoria tlače nemecké a maďarské, 47% ostaných tlačí bolo v latinskom jazyku. Význam Dadanovej knižtlačiarne pre naše mesto i Slovensko je veľký. Tlačiareň bola zameraná na oblasť náboženskej i svetskej literatúry, tlač kalendárov, učebníc, príležitostných tlačí a pod. Tlačiareň bola šíriteľkou osvetly a kultúry vôbec. Existencia tlačiarne v našom meste bola vyjadrením jeho hospodárskeho významu a stupňa rozvoja vzdelanosti vôbec. Bolo to obdobie hospodárskeho a kultúrneho rozvoja mesta. Náš výskum zameraný na upresnenie miesta pôsobenia tlačiarne bol úspešný. Podarilo sa zistiť, že sa tlačiareň v rokoch 1693 – 1717 vyskytovala v dome na rohu Sládkovičovej ulice a Dolného valu. I keď dom už od roku 1998 nestojí, bolo by vhodné na terajšej budove umiestniť pamätnú tabuľu, pripomínajúcu tento významný úsek žilinskej histórie.

Mgr. Peter Štanský, Štátny archív v Bytči,
pobočka Žilina
Foto Štátny archív

Šimovy animační orgie

■ Lenka Stavreva

Rok za rokem se na Slovensku tvoří docela kvalitní animovaný film. Když se ohlédneme do ne zas tak vzdálené minulosti, nalezneme třeba v roce 1999 šestiminutový snímek *V kocke* režiséra Michala Strusse; ten obdržel nominaci na studentského Oscara. Neméně zajímavě pak může výčet *slovenských animovaných filmů* pokračovat: na základě brazilské mytologie vystavěný *Pôvod sveta* režisérky Kataríny Kerekesové (2002); komická pohádka pro dospělé z dílny autorské dvojice Ivana Zajacová a Jozef Mital s názvem *Nazdravíčko! anebo Izidor, příběh o alkoholu, podvádění a zlomeném srdci, jak ho v roce 2007 viděl a do animované formy převedl Andrej Kolenčík*. Tady někde pak v pořadí následuje další výborný snímek: *Chyťte ho!*

Tento ani ne dvacetiminutový animovaný film zaujme hlavně svou hravostí – jak tou, již oplývá rošťácký hrdina snímku, tak tou, kterou při jeho tvorbě použil jeho autor Boris Šima.

Když se do instituce zvané muzeum vypraví skupina roz dováděných dětí, nemůžete čekat, že budou způsobně poslouchat paní učitelku, nesahat na exponáty, udržovat klid a kázeň a vůbec nezlobit. A tak zlobí i hrdina Šimova filmu – svoji tužkou čmárá po stěnách a jezdí po zábradlí, i když to jasně zakazuje tabulka. V patách proto má neustále hlídače, jenž sleduje každý rošťácký krok. Hlídá, hlídá, ale stejně neuhlídá, a tak kluk nakreslí do knihy návštěv, v níž mimochodem nechal svůj podpis třeba Bill Clinton či Elizabeth Taylorová, klasické prasátko. Tím odstartuje divoký kolotoč událostí, které chlapce zavedou na šibe-

niční vrch, velmi krátkou dobu si pobude i v nebi, a o něco delší čas stráví v pekle... Sám Boris Šima, jenž je autorem námětu, scénáře, výtvarných návrhů, animátorem i režisérem filmu, přiznává, že zkosnatělou instituci muzea zvolil jako metaforu světa dospělých, kde pro fantazii, hru a tvořivost moc místa není. V naprostém protikladu k němu funguje svět dětí, v *Chyťte ho!* představovaný rošťákem. Když pak hlavní hrdina naruší svou kresbou řád zajetého molochu (do návštěvní knihy se přecene kreslí prasátko, ale píše se tam, jak moc se nám v muzeu líbilo!), začne na pachatele štvánice. A stejně jako dospělí udělali z komára velblouda, respektive z prasátka velký problém, stejně tak začne pronásledovaný hrdina přehánět případné důsledky svého chování. Půjde do vězení? Setne ho kat? Pošlou ho do pekla? Rošťáckova fanta-

zie pracuje na plné obrátky, všechny možnosti potrestání vidí jako kdyby se skutečně děly a divák je díky výtečné Šimově animaci vnímá také tak.

Boris Šima (1977) je absolventem Vyšší odborné školy filmové ve Zlíně, ve studiu animovaného filmu pak pokračoval na VŠMU v Bratislavě. Ve svém debutu *Chyťte ho!* dokonale propojil starou dobrou animátorskou školu s moderními, počítačovými postupy. Právě v tom tkví největší síla jeho snímku. Šima totiž použil jako základní tvůrčí nástroj tzv. reliéfní techniku. Ta se pohybuje mezi kresleným a loutkovým filmem – na rozdíl od kresleného filmu vyvolává iluzi prostoru, ale způsob animace má blíž k loutkám. Animační a především pohybové možnosti reliéfních postav jsou ovšem oproti klasické loutce téměř neomezené, protože na ně nepůsobí gravitace a jiné fy-

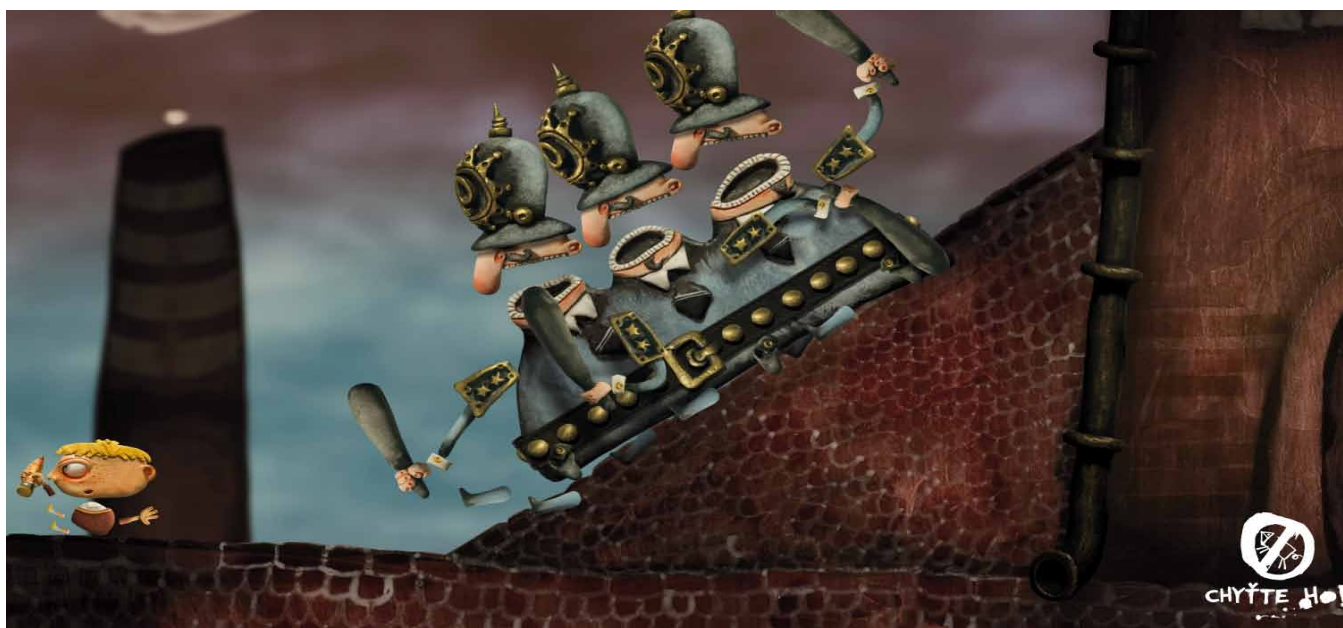

zikální zákony s ní spojené, čímž odpadá připevňování k podložce a další zajištění loutky v prostoru. Reliéfní figury se proto mohou jakkoliv pohybovat, měnit svůj tvar, objem, transformovat do jiných objektů apod. Jediným problémem je otočení o 360°. Díky tomuto českému vynálezu 60. a 70. let minulého století vznikly úžasné animované snímky té doby včetně Pojarových medvědů od Kolína. Šima ovšem posouvá reliéfní techniku o krok dál, když ji propojuje s počítačovou animací. Postavičky z hlíny a moduritu nasnímal digitálním fotoaparátem a upravil je v počítači, kde je pak i animoval. Tím se mu otevřel nový, prostorový rozměr – zatímco klasickou metodou by mohl pracovat maximálně s třemi vrstvami, díky počítačové animaci se mu jich nabídlo prakticky neomezené množství. Film tak získává nečekanou

prostorovou hloubku (viz záběr, kdy rošťák zmerčí návštěvní knihu) a Šima si tak mohl dovolit pracovat například i s pohledem z ptáčích perspektivy (viz scéna rošťák utíkající před tlupou policistů). Jak už to u kvalitních věcí bývá, vše přitom působí velice lehce, nenuceně, přirozeně. Divák rozmazlený dokonalými animáky Pixaru a spol. pak jen žasne nad dlouho neviděným zpracováním a Šima si u něj získává zasloužený respekt. K tomu všemu se neubráníte nostalgické vzpomínce právě třeba na Pojarovy medvědy, kteří na mysl vytanou například v momentě, kdy se pomalu skládají dohromady čertovy údy, anebo když se do práce dá stroj na identifikaci pachatelů. Celý snímek příjemně oživují vtipné odkazy včetně toho na proslavené honičky keystonešských policistů z amerických grotesek. Humor nepostrádají ani ved-

lejší postavičky filmu – kat s napoleonským komplexem, anděl s raketovým pohonem, nebeský sbor zosobněný třemi Mexičany zpívajícími: „kuku-ru-kukú“, anebo čert, jenž je vlastně varietním umělcem. Ovšem pozor, Šima umí být také pěkně temný, výjevy ze scény z šibeničního vrchu by klidně mohly sloužit jako ilustrace pro Poeovu báseň Havran a zubaté, po rošťákově pasoucí prase vyvolává hrůzu nejen u dětí. Šimovo Chyťte ho! je zkrátka perfektně udělaný animovaný film. Vyniká zpracováním, ale i vtipnými nápady, jichž má Boris Šimo přehršel. Je vidět, že on sám zůstal pořád klukem, který svými obrázky s gusem narušuje suchopárný svět dospělých.

.....
Autorka je publicistka, foto archiv

„Pošla by ja, pošla, do tej Ameriky...“

■ Peter Šoltés

„Dobre ženom u tem starem kraju, kotre mužov v Amerike maju, muž im robi, v fabrike nocuje, a do kraju peňeži šikuje.“ Ľudová pieseň zo severného Zemplína zachytila *dve tváre vystahovalectva*. Lepší život „v kraju“ bol vykúpený namáhavou a nebezpečnou drinou v baniach a železiarňach. No zďaleka nie všetky osobné príbehy sa končili naplnením amerického sna.

Väčšina vystahovalcov, ktorí po vyše mesačnej ceste parníkom vystúpili na ostrove Ellis Island, prichádzala s predstavou čo najskôr zarobiť doláre a vrátiť sa domov. Už dopredu vedeli, čo s našetrenými peniazmi urobia. Príkúpiť nový grunt, zaplatiť dlhy, či postaviť nový dom, to boli najčastejšie sny, motivujúce ich po prvýkrát opustiť horizont rodnej dediny a najbližšieho trhového mesta.

Vydať sa na cestu do Ameriky so sebou prinášalo veľké riziká. Predovšetkým bolo treba našetriť alebo si požičať peniaze. Ako sa o tom spieva v ľudovej piesni: „Pošla by ja, pošla, do tej Ameriky, keby netrebalo, lem dva taľariky. Ale keď tam treba, pejdžešať i stovku, ta nebudzem šedzec na americkým stolku.“

V prvých etapách vystahovalectva peši, neskôr sa dopravili vlakom do niektorého prístavu, kúpiť si šifkartu a takmer mesiac stráviť plavbou na mori. Po imigračnej procedúre pod sochou slobody prišiel najdôležitejší krok – nájsť si rýchlo prácu a lacné bývanie, hlavne nenaletieť pritom podvodníkom. Od začiatku sa preto vystahovalci usadzovali vo väčších skupinách, vytvárali komunity, v ktorých by ľahšie čelili nástrahám a v prípade núdze si mohli navzájom pomáhať.

Väčšina Slovákov sa zamestnala v uhoľných baniach, železiarňach, oceliarniach, chemických továrňach, na stavbách mrakodrapov a pod. Prácu nachádzali predovšetkým na východnom pobreží, v štátoch Pensylvánia, Ohio, New York, New Jersey, západná

Virginia a Illinois. Ako nekvalifikované, lacné pracovné sily, bez skúsenosti s prácou v priemysle a neovládajúc jazyk vykonávali fyzicky tie najnáročnejšie práce. Americkí robotníci tieto driny vnímali ako málo lukratívne a zle platené. Nazývali ich „foreign job“ (práca pre cudzincov). Mzdy v priemysle boli omnoho vyššie než mohli zarobiť na farmách, navyše práce v poľnohospodárstve mali sezónny charakter. Len asi jedno percento vystahovalcov z Uhorska sa zamestnalo v poľnohospodárstve. Ženy nachádzali prácu v textilnom a odevnom priemysle, v tabakových závodoch, mladé slobodné ženy pracovali ako pomocníčky v domácnostiach.

Mzdy v priemyselne rozvinutých štátoch USA boli výrazne vyššie než kdekoľvek

v Európe. V priemere boli štvor-päťnásobne vyššie než platy robotníkov v Uhorsku. A to i napriek tomu, že mzdy prisťahovalcov zaostávali za priemernou mzdou zručného amerického robotníka. Tento nepomer sa v rokoch 1890 – 1914 ešte zvýšil, keď mzdy vyučených robotníkov vzrástli o 74%, platy nevyučených robotníkov len o 31%. Podľa údajov kancelárií sprostredkujúcich práce v New Yorku bola priemerná denná mzda prisťahovalcov z východnej Európy, najmä z Rakúsko-Uhorska a ruskej časti Poľska poldruha dolára, v uhoľných baniach (majnach) sa dalo denne zarobiť až dva-tri doláre. Priemerná týždenná mzda nekvalifikovaného robotníka v Clevelande v roku 1910 predstavovala desať a pol dolára, v železniarňach a oceľiarňach na stredozápade vyše dvanásť dolárov. V továrňach sa pracovalo dvanásť hodín denne, sedem dní v týždni. V ťažkých pracovných podmienkach sa medzi prisťahovalcami často vyskytovali pracovné úrazy, nehody a to aj preto, že neovládali anglický jazyk. Nerozumeli tak pokynom a výstražným upozorneniam na pracovisku.

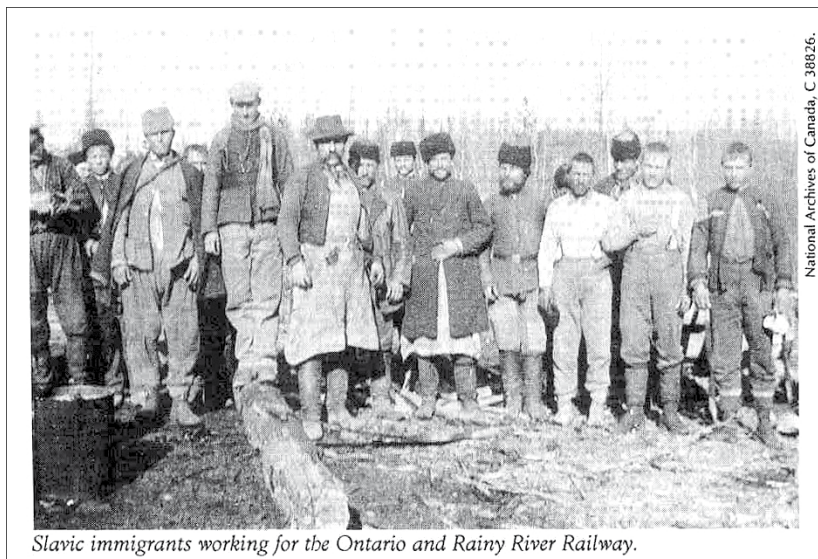
Prisťahovalci sa pre svoj skromný, nenáročný životný štýl stali veľmi skoro predmetom negatívnej stereotypizácie. Terčom kritických poznámok a výsmechu sa stal ich spôsob bývania v tzv. boardhauzocho (boarding-house), stravovacích domoch, kde im bol poskytnutý nocľah a strava. Ich niekedy až prehnaná šporovlivosť v stravovaní a obliekaní, ktorá išla často až na úkor ich zdravia, vyplývala z ich snahy čo najrýchlejšie našetriť, vrátiť sa k rodine, prípadne finančne podporovať príbuzných vo vlasti. Aj napriek tomu, že väčšinu zarobených peňazí odkladali do banky, ich život sa výrazne zmenil. Na rozdiel od domácej stravy sa Slováci v Amerike naučili jesť mäso, okrem tvrdého alkoholu pili pivo, začali sa obliekať „po americkému“, kupovali si noviny, organizovali sa v slovenských spolkoch. K marginalizovaným sociálnym skupinám sa Slováci zaradili i kvôli ich prevažne katolíckemu vierovyznaniu. V americkej spoločnosti existovala vyhranená sociálna vrstva tzv. WASP (White, Anglo-saxon, Protestant). V druhej vlne emigrácie, ktorá sa prevládala Amerikou v poslednej tretine 19. storočia, domáca spoločnosť zväčša hľadela na „nových prisťahovalcov“ (New Immigration) s nevráživosťou a nechotne sa zmierovala s príchodom veľké-

ho množstva lacnej pracovnej sily. Tí sa v záujme ľahšieho prežitia nerozptyľovali po celej krajine, ale koncentrovali sa do vybraných oblastí. Zhruba polovica všetkých Slovákov žila v štáte Pensylvánia, ďalej v Ohio, New Jersey, New York a Illinois. V mestách Cleveland, Pittsburgh a Chicago žilo viac Slovákov než v Bratislave alebo Košiciach. Členovia imigrantských komunít sa vzájomne podporovali v čase choroby, v období nezamestnanosti, počas štrajkov a pod. V USA v tej dobe ešte nefungoval sociálny systém, pracovná doba sa až na konci 19. storočia znížila zo šesťnásť hodín na dvanásť. Po vzore poľských a írskych prisťahovalcov si i Slováci zakladali vlastné farnosti a spolky. Najskôr so sociálnym zameraním, neskôr pribudli i vzdelávacie a kultúrne. V prvej fáze vystaľovalecťva nebola v slovenskej komunite zastúpená inteligencia, až v neskoršom období sa do USA vysťahovali kňazi, učitelia a ďalšia inteligencia, snažiac sa kultúrne pozdvihnúť, aktivizovať a zorganizovať slovenskú komunitu. V porovnaní s domovom mohli imigranti omnoho ľahšie dosiahnuť sociálny vzostup, vymaniť sa z masy nekvalifikovaných robotníkov, námezdnéj pracovnej sily. Sociálna mobilita v USA bola omnoho vyššia než v ktorejkoľvek inej krajine. V roku 1905 takmer 79 percent slovenských vysťahovalcov patrilo k robotnickej vrstve. Podľa odhadov asi štvrtina slovenských pracovných emigrantov nevedela čítať a písať. V porovnaní s ostatnými slovanskými prisťahovalcami to bol druhý najnižší podiel za českými prisťahovalcami, medzi ktorými podiel analfabetov činil iba 1,7 percenta. Po príchode do USA boli Slováci, podobne ako ostatní imigranti z Haliče, Uhorska či

Sicilie, ktorí prišli z prevažne agrárnych oblastí stredovýchodnej Európy, konfrontovaní s úplne novou sociálnou realitou. Nielen mrakodrapy, autá a veľké továrnske haly pre nich predstavovali dovtedy nepoznanú skúsenosť. Ocitli sa v krajine, ktorá rešpektovala svoju etnickú a náboženskú pluralitu a tiež nebola zviazaná stavovskými reťazami. Mnohé z toho, čo si vysťahovalci osvojili v Amerike, sa prostredníctvom návratilcov dostávalo na slovenský vidiek. Vplyv „Amerikánov“ bolo cítiť vo všetkých oblastiach. Ženy, ktoré robievali gazdiné, poznali rôzne úpravy mäsa, piekli zákusky, koláče, rozšírilo sa pitie kávy. Mnohí sa až v Amerike naučili čítať a písať. Zlepšili sa i ich hygienické návyky, začali stavať toalety, strihali si na krátko vlasy a pravidelne sa holili, zavádzali používanie mydla aj hrebeňa. V niektorých oblastiach sa najmä vďaka nim rozšírilo zdobenie vianočného stromčeka. Podľa skúsenosti z boardhauzov sa snažili meniť i doma podmienky bývania a podobné členenie domu nájdeme v novopostavených domoch návratilcov z Ameriky. V jednej izbe sa spalo, v inej varilo a jedlo. Na murovaných domoch, ktoré si dávali stavať „na kľúč“, boli veľké otváracie okná s okenicami a záclonami, vnútri koberce, stoličky, posteľe s perinami. Snažili sa zaradiť do dedinského života, no často sa im to nedarilo. Tým, že mali peniaze, vedomosti a skúsenosti, často sa stretali so závisťou. Aj keď mnohí dedičanom požíčavali peniaze, poľnohospodárske náradie. Stavali si nové domy, a tak poskytovali zárobok aj ďalším, nie vždy im prajúcim.

.....

Autor je historik, foto archív autora

Slavic immigrants working for the Ontario and Rainy River Railway.

National Archives of Canada, C 36826.

Lukášove premyslené momentky

■ Ján Chovanec

So spišskonovomeským rodákom Lukášom Ceterom (1980) som sa stretol po prvýkrát v období, keď som sa sťahoval zo Slovenska do Prahy. Dokonca sme tu istý čas bývali spolu v jednom podkrovnom byte. Odvtedy uplynulo asi sedem rokov. Páčilo sa mi, že počúva blues, pretože mám k tejto hudbe rovnako blízko. Okrem toho, ani náš literárny vkus, nebo i veľmi odlišný. Tuším nás, teda možno hlavne mňa, tam vtedy brali najviac beatníci. Lukášove fotografie viseli rôzne po byte a už vtedy ma oslovovali svojím vtipom. Musím priznať, páčili sa mi. Lukáš v tom čase študoval psychológiu, po skončení ktorej ešte vyštudoval fotografiu v Inštitúte tvorivej fotografie FPF Sliezskej univerzity v Opave.

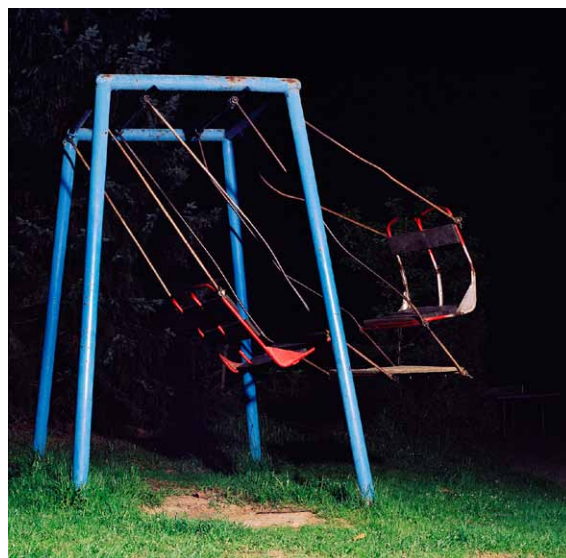
Pre pražských obyvateľov – a nielen pre nich – by mohol byť zaujímavý napríklad tým, že chodil každý rok na cirkusový festival Letní Letná, predovšetkým do jeho zákulisia, a tam fotil. Takto súčasne dokumentoval i zozbieral svojím spôsobom výnimočný materiál, ktorý v roku 2008 vystavil na dvoch pražských výstavách. Predtým aj potom vystavoval v rámci spoločných výstav s ďalšími autormi na Slovensku, v Poľsku aj v Čechách. Zatiaľ posledná samostatná exhibícia jeho fotografií so uskutočnila v roku 2010 v Olomouci v Múzeu umenia.

Lukášove fotky osobne považujem za hru s farbami, priestorom a celkovou kompozíciou. Oproti fotografii so spomínanou vizuálnou skladbou snímky však vnímam i zmysel pre konkrétny moment a zachytenie situácie, možno neopakovateľnej. Aspoň takou sa na obrázku zdá byť. Toto všetko, myslím, by správna fotografia mala mať a presne to tiež vo fotkách Lukáša Ceteru nachádzam.

webové stránky autora: www.lukascetera.com

HoneyMoon, autoportrét, Sardínia, 2010

Bez názvu a miesta, 2009

Kuba, 2010

Kuba, 2010

Z cyklu Ravisement, 2010

Z cyklu Ravisement, 2008

Charlotte, 2009

Vítajte v novej umeleckej kaviarni

Slovenské gastronomické objavy v ČR

■ Jozef Gáfrik

Druhá polovica tohto roka bola pre slovenské reštaurácie v Prahe a ich majiteľov neradostným obdobím. Ešte v lete uzavrela brány kvôli kríze reštaurácia Paulíny v Prahe 4, ktorá vyše sedemnášť rokov patrila k stálciam pražskej gastronomickej ponuky a ako jediná sa prebila aj do tlačенých turistických sprievodcov ako reprezentant podtatranskej kuchyne. Na jeseň potom privítalo posledných návštevníkov aj pohostinské zariadenie Miloša Čimboru v Prahe 13 (o reštaurácii sme písali v Listoch č. 12/2008). Tam si už

teda halušky neobjednáme. A posledný zlý chýr hovorí o tom, že na predaj je aj reštaurácia „U dvoch Slovákov“ v Prahe 1, nachádzajúca sa sotva niekoľko desiatok metrov od Staromestského námestia. (Takisto sme o nej písali v Listoch č. 4/2009.)

V záplave týchto neradostných zvestí však prišla aj jedna pozitívna. Na námestí Mieru v Prahe, v tesnej blízkosti frekventovanej zastávky električiek, pribudla v závere roka útulná kaviareň, ktorej spolumajiteľkou je známa slovenská pražská výtvarníčka Petra

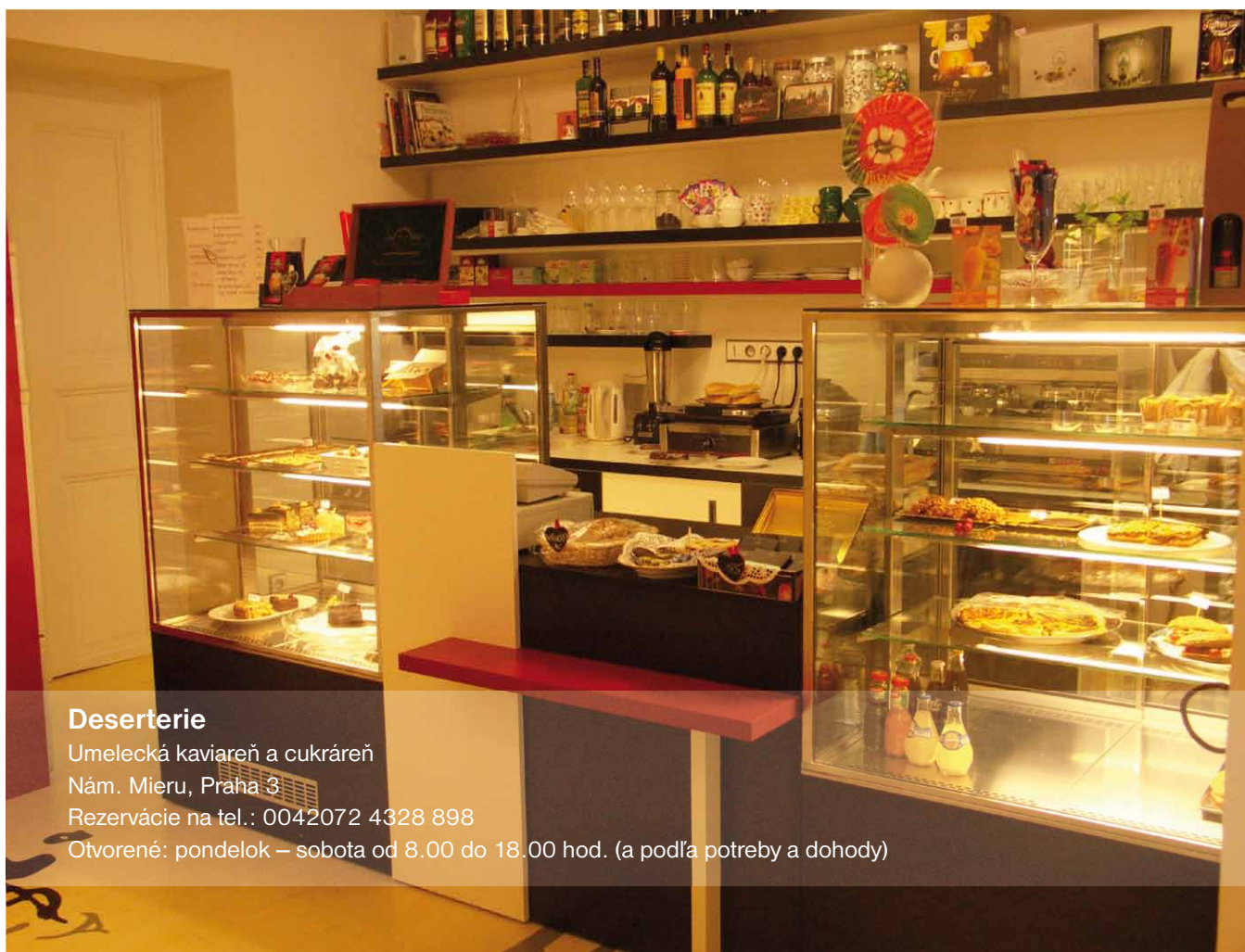
Nováková-Ondreičková, rodáčka z Bratislavy. Sily spojila s kolegynou Ivanou Vrátnikovou, bývalou spolužiačkou z Umeleckopriemyslovej školy a spoločne sa pokúšajú o spojenie gastronómie s duchovnou potravou, ak použijeme trochu novinárskej licencie. Sortiment ponúkajú kaviarský, obohatený o niektoré originálne prvky, vrátane samotného názvu zariadenia, ktoré nazvali „dezertéria“. V pôvodnom význame má ísť o miesto, kde návštevníkovi ponúknu kávu a chutný dezert. Po mojich návštevách v tejto kaviarni však význam pomenovania interpretujem inak – je to útočisko, miesto, kam môžete „dezertovať“ od veľkomestského ruchu a chvíľu porozmýšľať o zbytočne náhlom tempe života. O to viac, že steny kaviarne sú vyzdobené umeleckými dielami oboch mladých dám. A diela sú dokonca aj na predaj, aj keď ceny pri nich nevisia; treba sa dať do reči s autorkami, kedy-tedy aj obsluhujúcimi.

Miesto priateľských stretnutí

Nečakajte pritom nejaký luxus v podobe vyleštených kožených sedačiek, o ten ani majiteľkám nešlo. V prvom rade chceli vytvoriť svojrázne miesto stretania sa ľudí, oceňujúcich osobitosť prostredia. Samotná ponuka jedál zahŕňa najrôznejšie sendviče, ale napríklad aj cibuľový koláč (podľa momentálnej ponuky). Všetko dopĺňajú zákusky od výmyslu sveta, z vlastnej dielne oboch majiteľiek alebo z produkcie spriaznenej cukrárne. K tomu káva z nového krásneho kávovaru, na ktorom na prvý pohľad vidieť, že majiteľky sa v tejto kaviarni neuspokoja s hocičím. O tvare a chuti skvelých zákuskov sa treba presvedčiť na mieste. Sám som ochutnal asi šesť druhov – a už pri prvom kontakte týchto pôsobivých cukrárenských výtvorov s jazykom konzument skonštatuje, že sú napečené s láskou a veľkou vierou v úspech cukrárne. A to je hádam najlepšia motivácia, aká sa môže prihodíť.

Všetko, čo je pod zub, sa dá skonžumovať

Deserterie

Umelecká kaviareň a cukráreň

Nám. Mieru, Praha 3

Rezervácie na tel.: 0042072 4328 898

Otvorené: pondelok – sobota od 8.00 do 18.00 hod. (a podľa potreby a dohody)

na mieste alebo vziať so sebou; na tento účel tu budú čo nevidieť k dispozícii originálne škatuľky navrhnuté oboma výtvarníkmi. Dennú ponuku hodlá kaviareň rozosielať záujemcom každý deň ráno e-mailom do pohodlia kancelárie alebo domova.

Služby ponúkané srdcom

Vo dvoch miestnosťach je tu hádam dvadsaťpäť stoličiek: „Myslím, že je ich dosť na to, aby sme tu organizovali i neformálne stretnutia so spisovateľmi a umelcami, trebárs i slovenskými, keď zavítajú do Prahy, lebo takého akcie by mali byť jedným zo zmyslov nášho jestvovania“, hovorí Petra Nováková-Ondreičková. A ako dopĺňa, kto chce, môže si tento priestor aj prenajať na oslavu podľa vlastnej chuti, zafarbenia a fantázie. V budúcnosti by obe dámy chceli poskytovať tiež cateringové služby s osobitným zameraním na občerstvenie pri vernisážach a autorských besedách.

Sudového vína tu ponúkajú dva druhy (dva decilitre za 32 korún), biele – odrodu Chardonnay a červený Merlot, jedno i druhé zahraničného pôvodu. Oboje som okoštoval

a vystavujem atest – odporúčania hodné. Pre milovníkov domácej produkcie sú však v peknej vinotéke v jednom z kútov kaviarne uložené aj fľaše moravského vína.

Preto ak si počas niektorého nevlúdneho zimného dňa budete chcieť posediť pri dobrej káve či pohári vína a po slovensky

sa porozprávať s Petrou Novákovou-Ondreičkovou, využite tento tip. Možno sa tam stretne.

.....
*Autor je novinár
 Foto Slovpres*

Národy z pohľadu prvých kontaktov

■ Helena Nosková

K úvahám ma inšpirovali príhody z ciest do rôznych krajín a okamihy, kedy človek nadväzuje prvý kontakt s domorodým obyvateľstvom. Pýta sa na cestu, ako sa dostane do hotela, inštitúcie, metra apod. Pre sociálnych a kultúrnych antropológov majú tieto začiatky poznávania sa veľký význam. Vyvodzujú z toho národný charakter, kultúrne črty, schopnosť komunikácie, otvorenosť či uzavretosť danej pospolitosti... A skutočne, v schopnosti nadväzovania prvých kontaktov, postojoch k cudzincom sa ľudia jednotlivých krajín líšia. Rozdiely zaznamenáme v „kontaktovaní sa“ v mestskom prostredí, iné je to na dedine. Vybrala som štyri krátke príbehy, ktoré môžu kontakty ilustrovať, nie sú však záväznou normou. Sú tak trochu príbehom. Odohral sa v určitom čase, na určitom mieste, s danými aktérmi.

Slovenská spontánnosť

Prvý kontakt, vlastne príhoda sa odohrala nie v cudzine, ale na Slovensku, v stredne veľkej obci neďaleko Martina. Bol december, štyri hodiny poobede, hustnúce šero, kopy snehu a mráz. Kízala som sa po ľadovej ceste s dvomi taškami kníh a batohom na chrbte. Túžiac rýchlo ukončiť svoje utrpenie nosiča sindibánskeho a zložiť knihy v miestnej inštitúcii som nerozvážne vykročila na nepravú cestu a hnala sa po nej vy-

zerajúc tu budovu, tu vychádzajúci mesiac. Keď som sa ocitla pod horou, kde už domy končili, bolo mi jasné, že smer nebol správny. Pri poslednom dome pred bráničkou rokovali dve ženy môjho veku. Pozdravila som a pýtala som sa na cestu. Zatvárali sa zdesene, pretože podľa ich mienky sme sa nachádzali príliš ďaleko od hľadaného objektu, padala noc (bolo 16:15 hod), mrzlo, bola som sama, navyše zrejme nemešlo, ktoré zablúdi. Najprv chceli vedieť, odkiaľ

idem, prečo som si vybrala nesprávny smer a ako sa dá dôjsť po nesprávnej ceste tak ďaleko. Veľmi ma ľutovali. Svojim prístupom vydesili aj mňa. Zľakla som sa, že hľadaný objekt je veľmi ďaleko, že ho zatvorila, kým ho nájdem a tým pádom sa budem musieť s nákladom vrátiť do Prahy. Prerušila som ich ľutovanie a poprosila ich, aby mi ukázali správny smer. V snahe rýchlo mi pomôcť ukázali smery hneď dva. Každá svoj, bohužiaľ, každá na opačnú stranu.

A nie a nie sa dohodnúť, ktorý je ten lepší. Poďakovala som a rýchlo som vykročila jedným z nich. Volali za mnou a ubezpečovali ma, že idem správne, len sa držať svetielka, svietiaceho v diaľke predou mnou, potom zahrnúť vľavo a ďalej po hlavnej ceste. Overila som si správnosť smeru u muža so psom. Ubezpečil ma, že obe naznačené

cesty tam vedú, sú rovnako dlhé, a preto je úplne jedno, ktorú si vyberiem. Hoci v tomto prípade som nevystupovala ako úplná cudzinka, vo viacerých skúsenostiach som si overila, že slovenský spôsob ukazovania cesty, nadväzovania prvých kontaktov je podobný hore uvedenému. Pravda, záleží tiež na cudzincovej znalosti slovenčiny,

vekových skupinách zúčastnených a niektorých ďalších premenných. Dôležité zrejme je osloviť jednu osamelú osobu, pretože z dvoch, troch, nebudaj skupinky oslovených každý ukáže svoj smer v snahe pomôcť a ťažko sa ho vzdáva. V kombináciách viacerých možností Slováci vynikajú, a to nielen pri ukazovaní cesty.

Príbeh z Lotyšska

Druhý príbeh sa odohral pred štyrmi rokmi koncom novembra vo Ventspils. Ventspils je mesto a obchodný prístav na brehu Baltského mora v Lotyšsku. Hoci ešte nebola v Lotyšsku kríza, vo Ventspils už bola, pretože Ruská federácia prestala prístav využívať pre svoje obchodné námorné loďstvo. Odmietla aj lotyšské sardinky a ryby vôbec, a tak bola zatvorená továreň na ryby. Ventspils je starobylé historické mesto, na území, kde žili Livovia. Zanechali tu celý rad kultúrnych pamiatok. A tak sa mesto, majúci samozrejme aj svoju modernú časť z 20. storočia vrátane panelákových sídlisk, pokúšalo žiť z turistického ruchu a vzdelávania detí i dospelých.

V novembri bol turistický ruch na bode mrazu, ale miestne školy s učiteľkami pracovali od rána do večera. Do tretej poobe-

de učili deti a potom rekvifikovali mládež i dospelých. Dokonca i v sobotu a v nedeľu. Bolo to náročné, ale učiteľky boli šťastné, že majú prácu. Školy boli útulné, učiteľky a žiaci príjemní. Pred štvrtou hodinou som opustila školu s tým, že by som sa rada pozrela k moru a na miestne duny. Ukázali mi smer. Bol zamračený deň a prichádzal súmrak. Keďže som sa chcela rýchlo dostať k moru, oslovila som v borovicovom parku staršiu pani anglicky s otázkou, ako sa dostať na pobrežie. Pani sa priateľsky usmiala a rusky sa ma opýtala, či jej budem aj v tomto jazyku rozumieť. Po mojej kladnej odpovedi mi najprv vysvetlila, že sa síce anglicky učí, ale že hovorí hlavne lotyšsky a rusky. Hoci ruštinu už pomaly zabúda. Vyjadrila obavy, ako sa Lotyši dorozumejú s cudzincami o pár rokov, pretože podľa jej názoru angličtinu ako druhý

jazyk budú používať hlavne v Rige a ruštinu ako tretí jazyk starí zabudnú, mladí sa ju už neučia. Na vidieku, ba i v mestách budú hovoriť len po lotyšsky. Kládla si otázku, čo bude potom s takými ako som ja, ktorí prídu za poznávaním kraja, nielen ako turisti? Ako sa dorozumejú? Prišlo mi ľúto, že neovládám lotyštinu a že sa ju už ani nenaučím, hoci sa mi tento jazyk veľmi páči, je melodický, ľubozvučný, ale je to jazyk malého národa a ja aj s angličtinou mám dosť problémov i práce na celý život. Vzdala som rýchlo vďaka ruštinu, rozhodla som sa nestrácať čas a získať čo najviac poznatkov z krajiny, ktorá bude o rok či dva jazykovo nedostupná. Začala som sa panej vyptávať na život ľudí vo Ventspils. Povedala mi veľa zaujímavého a súčasne ma viedla aj rýchlo k moru. Popri panelákovom sídlisku ruskej menšiny s veľkou ruskou národ-

nostnou školou, kde sa tiež ešte svietilo a pracovalo. Rusi a Ukrajinci sa tam učili večerne lotyštinu. Tí istí plus Lotyši spoločne angličtinu. Lotyši sú praktickí, cieľavedomí, pracovití i hlbaví. Kedysi ich Peter I. nazval Holanďanmi Ruska. Zostali nimi dodnes, len o nich málo vieme. Slovensko nemá

prekladateľov z lotyštiny, v Čechách žijú asi štyria a katedra baltistiky v Prahe na Filozofickej fakulte vychováva ďalších. Lotyši sa pomerne rýchlo, vďaka svojej znalosti ruštiny, často i ukrajinčiny, poľštiny či nemčiny, učia po česky. Česko považujú za kultúrne najbližšie, Slovensko zatiaľ nepoznajú. Zdá

sa, že Slováci neprejavujú záujem o túto osobitú krajinu a jej ľudí. Pritom vidieť lotyšské novembrové Baltické more so zvláštnym prísvitom súmraku a piesočné duny tiahnuce sa do ďaleka je čosi, na čo sa nezabúda.

Dánska pozornosť a prítivost'

Keď sa v hociktorom dánskom meste zastavíte a pozeráte do mapy, kadiaľ ďalej, pristavíte sa pri vás Dán alebo Dánka a excelentnou angličtinou sa opýta, či niečo nepotrebuje. Cestu vám ukáže, vysvetlí jasne a zreteľne, navyše sa s vami priateľsky rozlúči. Pre Dánov ste ich hostia a oni chcú, aby ste sa v ich krajine stále dobre cítili. A darí sa im to. Dánske mestá i vidiek stále vyvolávajú vo vašej myšli príbehy z rozprávok H. Ch. Andersena. Stále vás obostiera akési všadeprítomné sociálne cítenie, empatia, pozornosť, upravenosť exteriérov i interiérov celej krajiny. Dáni radi pracujú a keď sa ponoria do práce, nestrážia hodinky, nezaoberajú sa myšlienkou, či už náhodou nemali byť doma. Vo vede a výskume, ale aj inde, je bežné, že do práce prídu aj v sobotu či nedeľu, veď riešia problém, a to je dôležité. Pritom vedia oddychovať v pekne upravených lesoparkoch, na vidieku, kde nenájdete pre Slovensko i Čechy typickú dedinskú zástavbu. Sú tam len usadlosti, vzdialené od seba, na ktorých pracuje celá jedna rodina, aby udržiavala a zveľbovala majetok dedený po predkoch.

V prítivom Dánsku nenájdete pre naše krajiny taký typický tzv. podnikateľský barok rodinných domov či tzv. vil. Nenájdete kasatovníctvo, vyvyšovanie sa a politické škandály. V Dánsku si vážia aj starých ľudí, ktorí zrejme práve vďaka tomu nevyzerajú staro, ale milo. Seniori a seniorky jazdia na bicykli, miestnom frekventovanom dopravnom prostriedku, až do deväťdesiatky. Dámy vodia do divadla vo večernej toalete. Stály súboj s morom a vetrom dal Dánom do vienka spoľahlivosť, odvahu, empatiu i skromnosť.

Pestrosť Ukrajiny

Ukrajina je veľká krajina, objímajúca mnoho národností. Nám sú najbližší Rusíni a Ukrajinci žijúci na Podkarpatskej Rusi, s ktorými sme žili v spoločnom štáte. V Užhorode okamžite poznajú, že ste z bývalého Československa a snažia sa vám odpovedať po slovensky alebo po česky. Podobne je tomu v Lvove, navyše pripomínajúcom Prahu. Tam sice nehovoria po slovensky ani po česky, ale prijímajú vás ako poslov dávnej spoločnej monarchie. Obdobne je tomu v Rivne, kde v samotnom meste i v okolí žili veľké skupiny Čechov, známych ako Volyňskí Česi. V oboch mestách dávajú prednosť ukrajinštine, ale dorozumiete sa aj po rusky.

Hlavné mesto Kyjev je mnohonárodnostné a niektoré jeho časti sú priam národnostnou mapou odrážajúcou sa v štýle obytných domov, cirkví i kostolov. Do priateľských a pohostinných vzťahov vstupuje politika, sledujúca migrantov, v snahe zabrániť čiernym migráciám z Ukrajiny do Poľska, Čiech a ďalej na západ. Ukrajina mala osobitý historický a kultúrny vývoj tiež vďaka súžitiu rozdielnych etnik už v dávnej minulosti. Historické pramene vypovedajú o tom, že Ukrajinci sú dávni potomkovia Slovanov a Skythov, Rusíni sa vyvinuli zo Slovanov a Thrákov, žijú tu Rusi, Bielorusi, Bulhari, Nemci, Židia aškenázskí i sefradinskí, Moldavci, Maďari, Poliaci, Rumuni, Arméni, Gruzínci, krymskí Tatári, Gagauzi a ďalší. Všetky kultúrne vplyvy dodnes zaznamenáme medzi ľuďmi na Ukrajine, dávajú svoj rozmer spoločenskému životu a kultúre. Akoby tu platilo „koľko ľudí stretneš, toľko možností nadväzovania kontaktov objavíš.“ Každá povrchnosť v zaujímaní postojov k výnimočnému multikultúrnemu obyvateľstvu tejto krajiny by krásnej Ukrajine uškodila.

Autorka je historička

Foto autorka

17. 11. 2009 – 6. 7. 2010

Nová budova Národného múzea,
Vinohradská 1, Praha 1
ZA SVOBODU! BE FREE!

Výstava k 20. výročiu pádu komunistického režimu v Československu. Vo foyer novej budovy Národného múzea sa zároveň pod záštitou Veľvyslanectva Lotyšskej republiky v ČR; jej excelencie Argity Daudzeovej koná sprievodná panelová výstava Ohlas Pražskej jari a Charty 77 v Lotyšsku a Pobaltí. Na nej sa organizačne a mediálne spolupodieľa Stredisko spoločných činností v. v. i. AV ČR, DOMUS SM v ČR a Klub slovenskej kultúry v ČR.

Streda 2. 6. od 18.00

Výstavná sála

Dom národnostných menšín
Vocelova 3, Praha 2
VYVOLENÝ – VYVOLANÝ

Výstava „Vyvolený – Vyvolaný“, v rámci akcii: „Výstavy a prezentácie tvorby slovenských autorov žijúcich, resp. pôsobiacich v ČR“ spojená s krstom limitovaného fotografického dokumentu: „Vyvolený – Vyvolaný“, vo výstavných priestoroch DNM pripravila SLOVENSKO-ČESKÁ SPOLEČNOST, spoločnosť INY a THE OFFICE coffee&bar. Výstava potrvá do 15. 6. 2010.

Vstup voľný.

Utorok 8. 6. – Streda 9. 6.

Modrá sála, Slovenský inštitút
Jilská 450/16, Praha 1
ZROD NOVEJ EURÓPY

Versailles, St. Germain, Trianon a dotváranie povojnového mierového systému
Medzinárodná konferencia „Zrod nové Evropy (Versailles, St. Germain, Trianon a dotváranie povojnového mierového systému)“ v priestoroch Slovenského inštitútu (SI) pod záštitou a za osobnej účasti Vladimíra Galušku, námestníka MZV ČR a J.E. Petra Brňa, veľvyslanca SR v ČR. Pripravili: HÚ AV ČR, HÚ SAV Bratislava, SČS a SI. Vstup voľný.

Pondelok 26. 7. o 17.00

Krajská vedecká knižnica v Liberci
Rumjancevova 1362/1, Liberec 1
ZA SVOBODU! BE FREE!

Panelová výstava Ohlas Pražskej jari a Charty 77 v Lotyšsku a Pobaltí sa koná k 20. výročiu pádu komunistického režimu v Československu pod záštitou Veľvyslanectva Lotyšskej republiky v ČR; jeho excelencie Kasparsa Ozolinsā a za jeho osob-

nej účasti (vernisáž; 26. 7. 2010). Na nej sa organizačne a mediálne spolupodieľa DOMUS SM v ČR, Klub slovenskej kultúry a časopis LISTY Slovákov a Čechov. Výstava potrvá do 31. 8. 2010.

Pondelok 12. 7. – Piatok 16. 7.

Zasadacia miestnosť

Dom národnostných menšín
Vocelova 3, Praha 2

SEMINÁR PRE UČITEĽOV A ŠTUDENTOV

Ďalšie zo stretnutí pedagógov a študentov pri príležitosti priprav 7. ročníka pražskej študentskej stredoškolskej konferencie na tému „Migrácia Slovákov do českých krajín a Čechov na Slovensko“. Pripravili DOMUS SM v ČR v spolupráci s KSK.

Utorok 17. 8. od 18.00

Výstavná sála a kaviareň

Dom národnostných menšín
Vocelova 3, Praha 2

SPÁTNÝ CHOD – ZPĚTNÝ CHOD

Výstava „Spátný chod – Zpětný chod“, v rámci akcii: „Výstavy a prezentácie tvorby slovenských autorov žijúcich, resp. pôsobiacich v ČR“. Prezentácia tvorby dvoch slovenských výtvarníkov Svätopluka Mikytu a Patrika Kovačovského, v priestoroch výstavnej siene DNM. Pripravili: občianske združenie NKA, SLOVENSKO-ČESKÁ SPOLEČNOST a BonArt o.s. Výstava potrvá do 9. 9. 2010. Vstup voľný.

Utorok 31. 8. v čase 18.00 – 24.00

Loď Európe

prístavisko Na Františku, Praha 2

PLAVBA PO VLTAVE K 66. VÝROČIU SNP
A K JUBILEJNÉMU 65. VÝROČIU
UKONČENIA 2. SVETOVEJ VOJNY

Tradičná spoločenská pripomienka výročia SNP a ukončenia 2. svetovej vojny v rámci ČESKO-SLOVENSÝCH DNÍ a SLOVENSÝCH DNÍ V ČR spojená s bohatým kultúrnym programom na lodi. Nástup na loď bude z prístavu Na Františku od 17.30.

Organizuje SLOVENSKO-ČESKÁ SPOLEČNOST v spolupráci: Klub slovenskej kultúry, Slovenský inštitút v Prahe, Slovenská agentura pro cestovní ruch, Český svaz bojovníků za svobodu, Československá obec legionářská, Historická skupina priamych účastníkov SNP, DOMUS SM v ČR, SZ Limbora, Detvan, Ruská tradice, SUPU, Ukrajinská iniciatíva, Bulharský kultúrny klub – Praha, Slovenský evanjelický a. v. cirkevný zbor v Prahe, ako aj s ďalšími spolkami.

Bližšie informácie sa dozviete na internetových

stránkach – www.scsspol.cz;
www.klubsk.net a na www.dnm-praha.eu

Štvrtok 9. 9. o 18.00

Modrá sála, Slovenský inštitút
Jilská 450/16, Praha 1

SLOVENSKÍ TOLSTOJOVCI

Slovenskí Tolstojovci Albert Škarvan a Dušan Makovický v kontexte európskeho života

Vernisáž výstavy spojená s prednáškou a besedou o Levovi N. Tolstom, Dušanovi Makovickom a Albertovi Škarvanovi. Prednáša: PhDr. Jozef Beňovský, riaditeľ Slovenského národného literárneho múzea v Martine. Výstava potrvá do 24. 9. 2010.

Pavla Kováčová: LEV A SOFIA

Scény z manželského života Leva a Sofie Tolstojovcov.

Účinkujú: J. Beňovský a Eva Kalnická

Pripravili DOMUS SM v ČR, KSK, Slovenská národná knižnica – Slovenské národné literárne múzeum v Martine a SI

Program je venovaný k 100. výročiu úmrtí L. N. Tolstého.

Pondelok 20. 9. – Utorok 21. 9.

Zasadacia miestnosť

Dom národnostných menšín
Vocelova 3, Praha 2

SEMINÁR PRE UČITEĽOV A ŠTUDENTOV

Ďalšie zo stretnutí pedagógov a študentov pri príležitosti priprav 7. ročníka pražskej študentskej stredoškolskej konferencie na tému „Migrácia Slovákov do českých krajín a Čechov na Slovensko“. Pripravili DOMUS SM v ČR v spolupráci s KSK.

Väčšina programov je financovaná MK ČR, ÚSZZ, hl. m. Praha v rámci dotácií pridelených na rok 2010. Niektoré z programov sú pripravené aj s finančným príspevím sponzorov.

Adresa:

Klub slovenskej kultúry

Dom národnostných menšín,

Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2

Tel.: 221 419 822, Fax: 221 419 839

e-mail: klubsk@gmail.com

www.klubsk.net

Pre press>Press>Lettershop>Distribuce

www.cprint.cz | www.cprint.sk | sales@cprint.cz

tlačiareň pre Česko a Slovensko